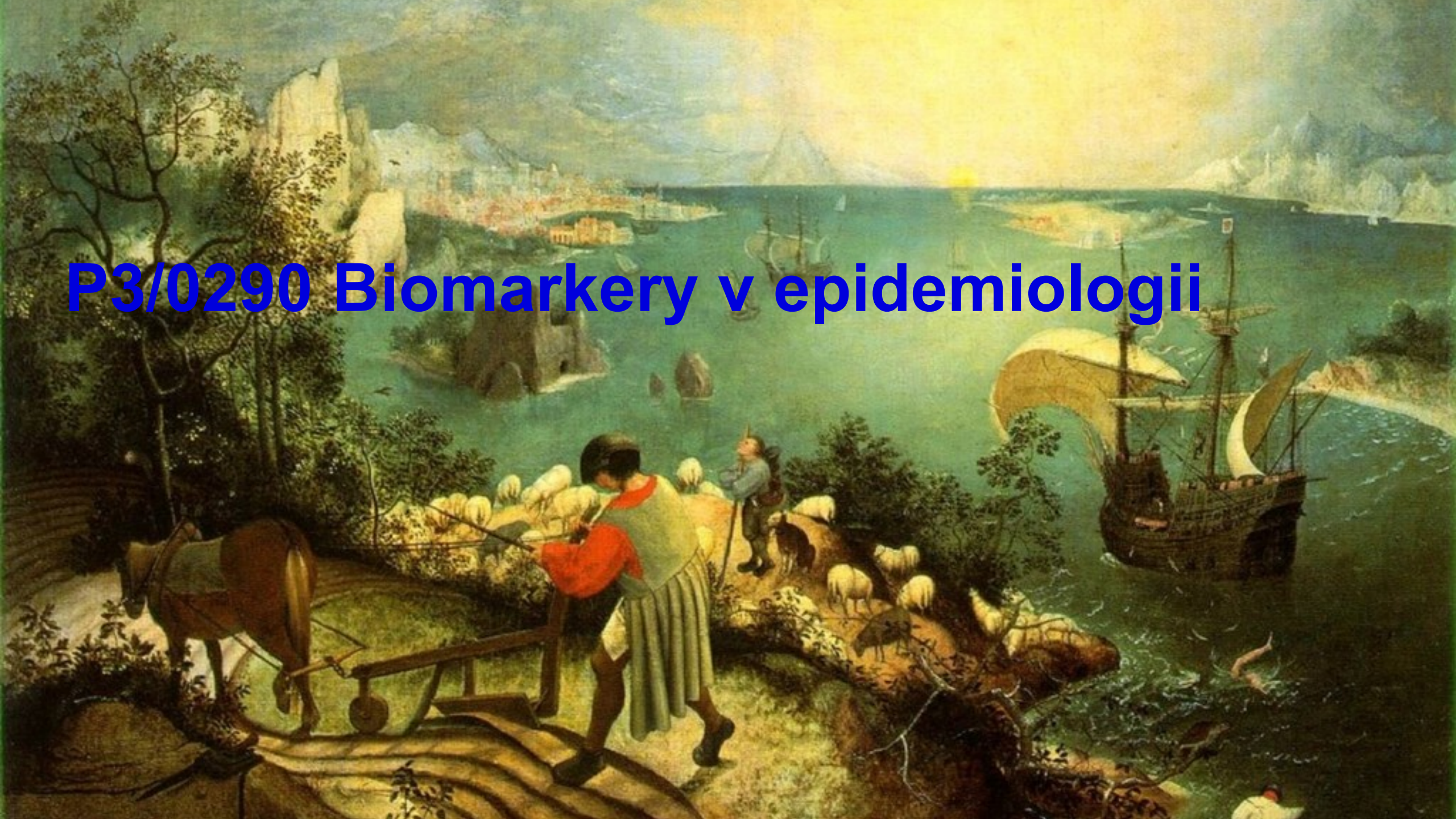

P3/0290 Biomarkery v epidemiologii

Cholera

A detailed painting of a coastal scene. In the foreground, a shepherd in a green tunic and red collar leads a flock of sheep down a dirt path. A dog follows them. To the left, a horse-drawn cart is partially visible. In the middle ground, a harbor is filled with several sailing ships of various sizes. The water is a deep blue-green. In the background, a town is built on a hillside overlooking the sea. The sky is a pale, hazy yellow, suggesting a bright day. The overall style is that of a 19th-century landscape painting.

- příčina: z vystavení chorobě
- Proč je kauzalita důležitá?
- Jak rozhodneme, že asociace je kauzální?
- Úspěch a neúspěch
- Exposom, nové paradigma
- Jak objevit kauzální vztahy?

John Snow (1813 – 58)

Propuknutí cholery v Londýně v roce 1854

Snow zaznamenal místo úmrtí souvisejících s cholerou

Většina byla soustředěna kolem jedné veřejné vodní pumpy v Broad Street v Soho

Přesvědčil úředníky, aby odstranili rukojeť pumpy

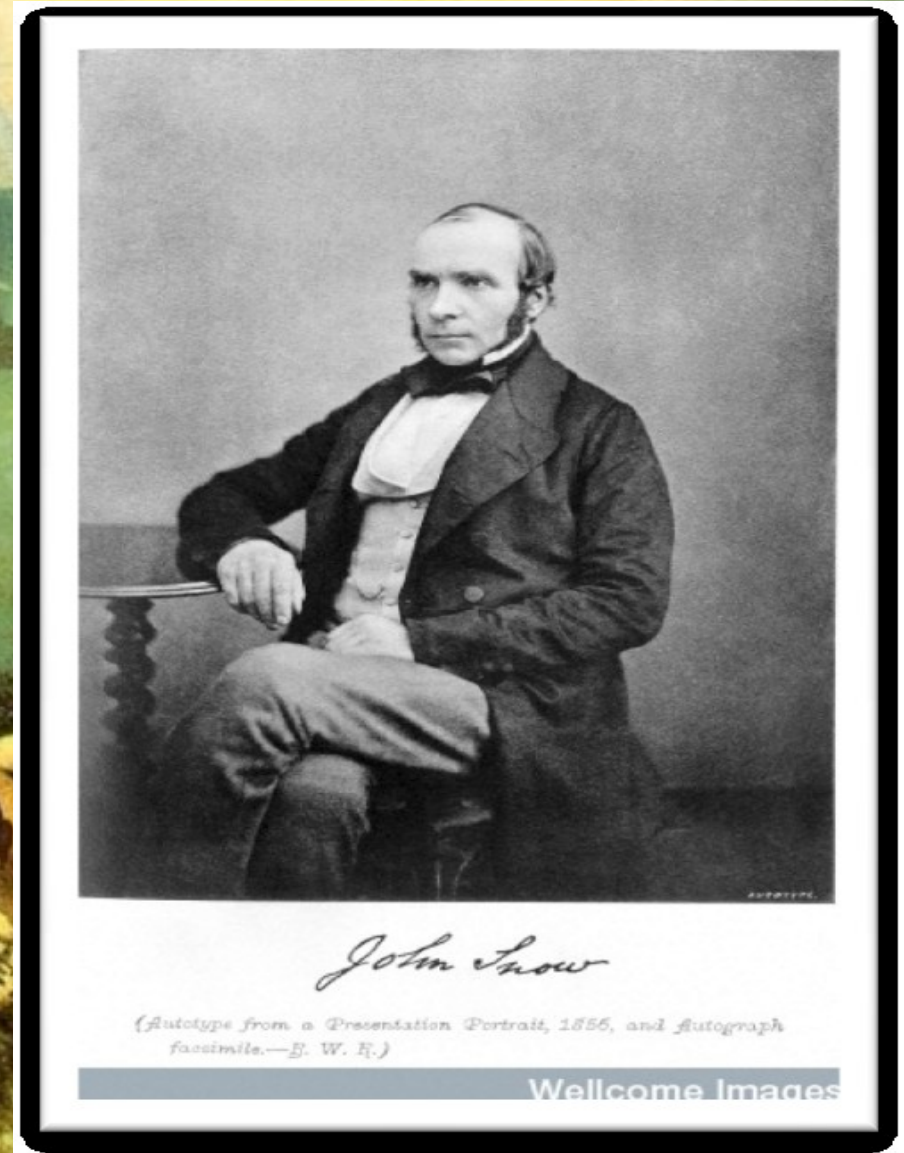
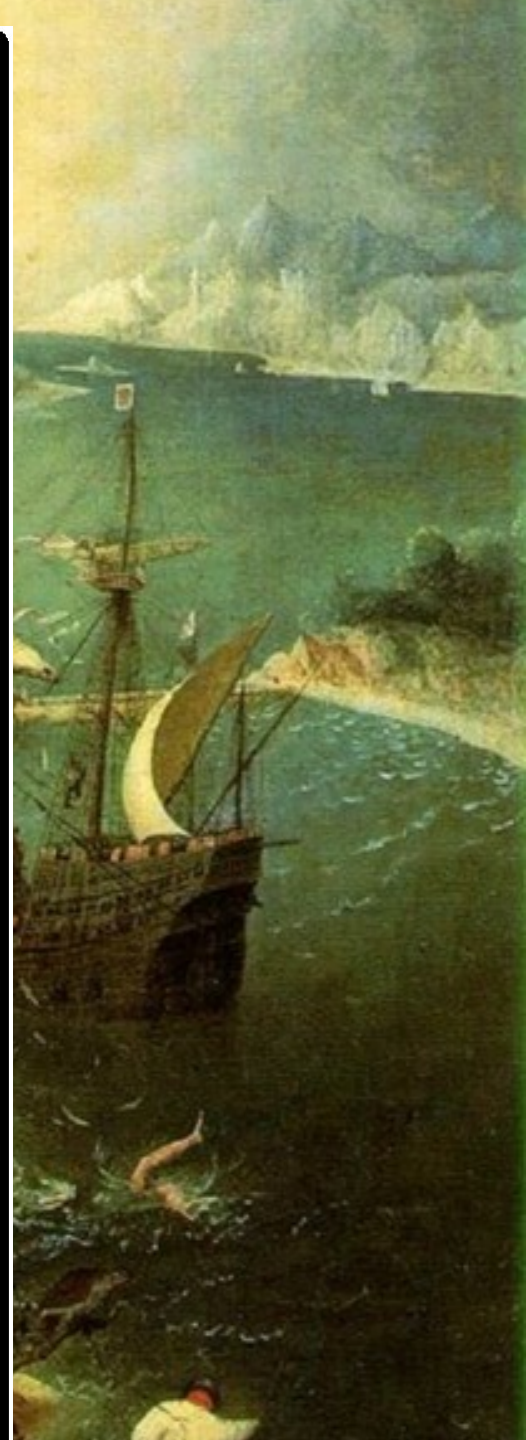

FIG. 10-10 Asiatic cholera and the Broad Street Pump. (John Snow. *Snow on Cholera*. New York: The Commonwealth Fund, 1936.)

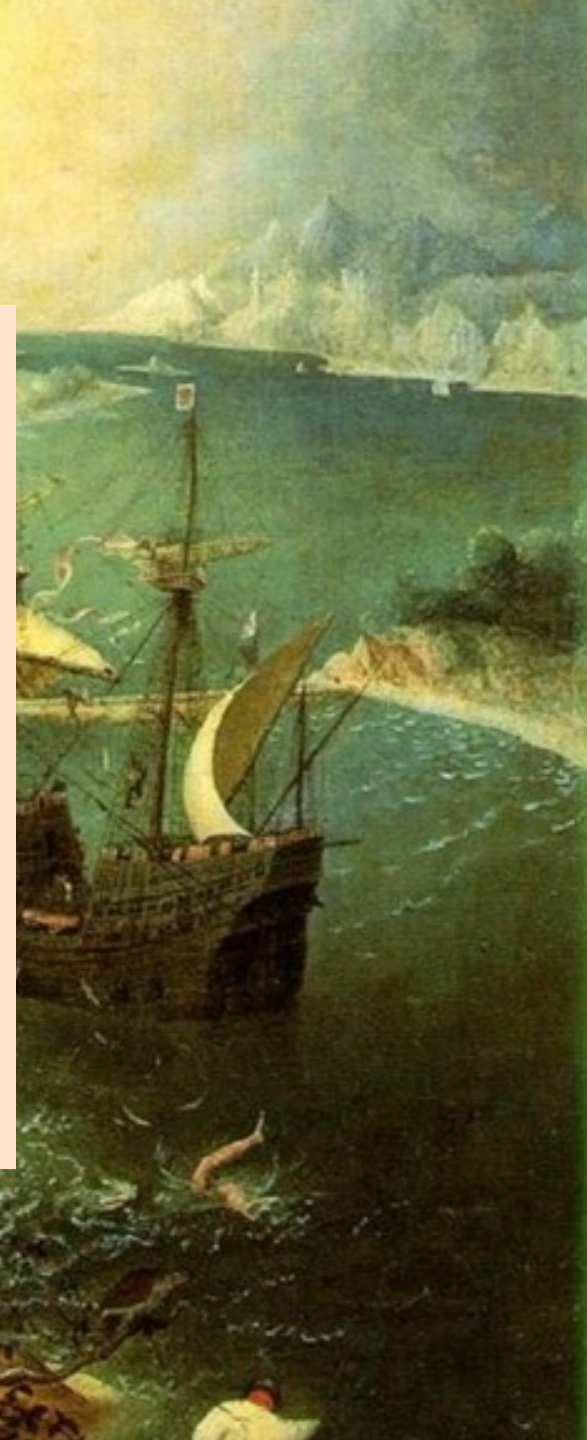

Příčina

Příčina onemocnění je událost, stav, charakteristika nebo kombinace těchto faktorů, které hrají důležitou roli při vzniku onemocnění

Příčina může být dostatečná nebo nezbytná
Nezbytná = musí být přítomna, aby se nemoc objevila

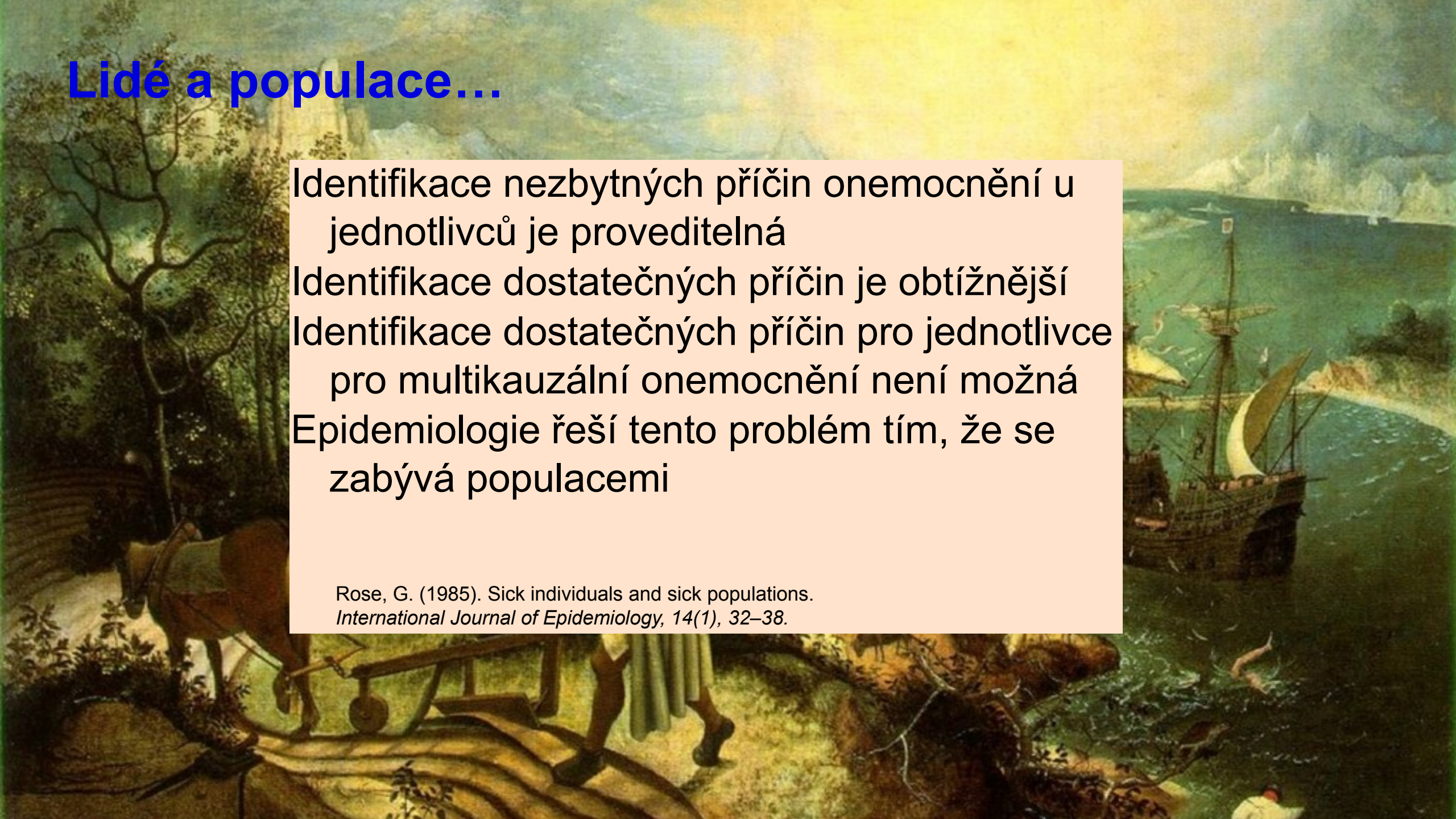
Dostatečná = nevyhnutelně vyvolává nebo spouští nemoc

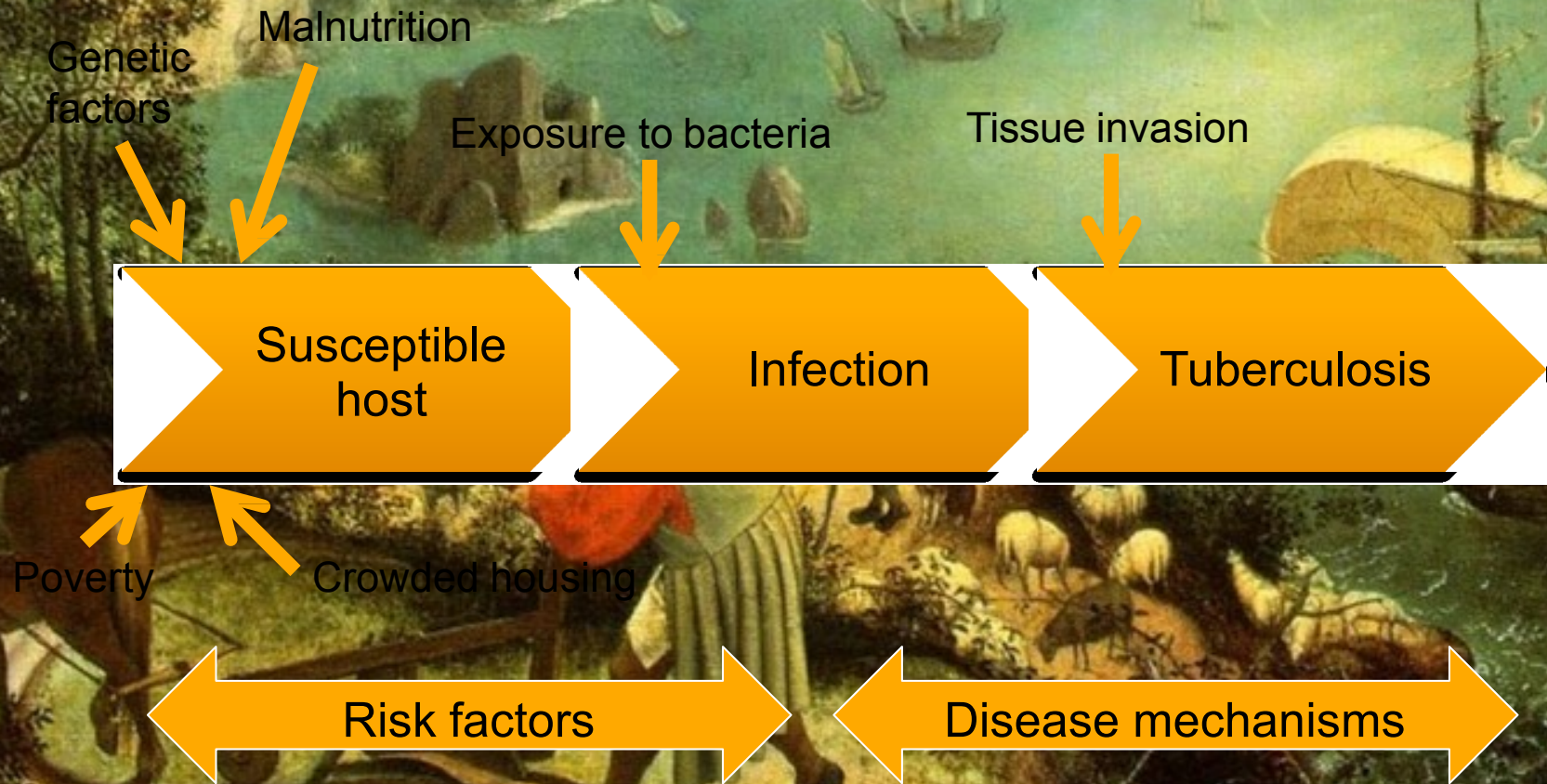
Lidé a populace...

Identifikace nezbytných příčin onemocnění u jednotlivců je proveditelná
Identifikace dostatečných příčin je obtížnější
Identifikace dostatečných příčin pro jednotlivce pro multikauzální onemocnění není možná
Epidemiologie řeší tento problém tím, že se zabývá populacemi

Rose, G. (1985). Sick individuals and sick populations.
International Journal of Epidemiology, 14(1), 32–38.

Tuberkuloza

Odvozování kauzality z asociací

Methodologic al questions	Evidence questions
Could selection or measurement bias cause the association?	Is there a relationship between exposure and biological response?
Could it be due to confounding?	Is an association biologically plausible?
Could it be due to chance?	Is there a strong relationship?

Sir Austin Bradford-Hill

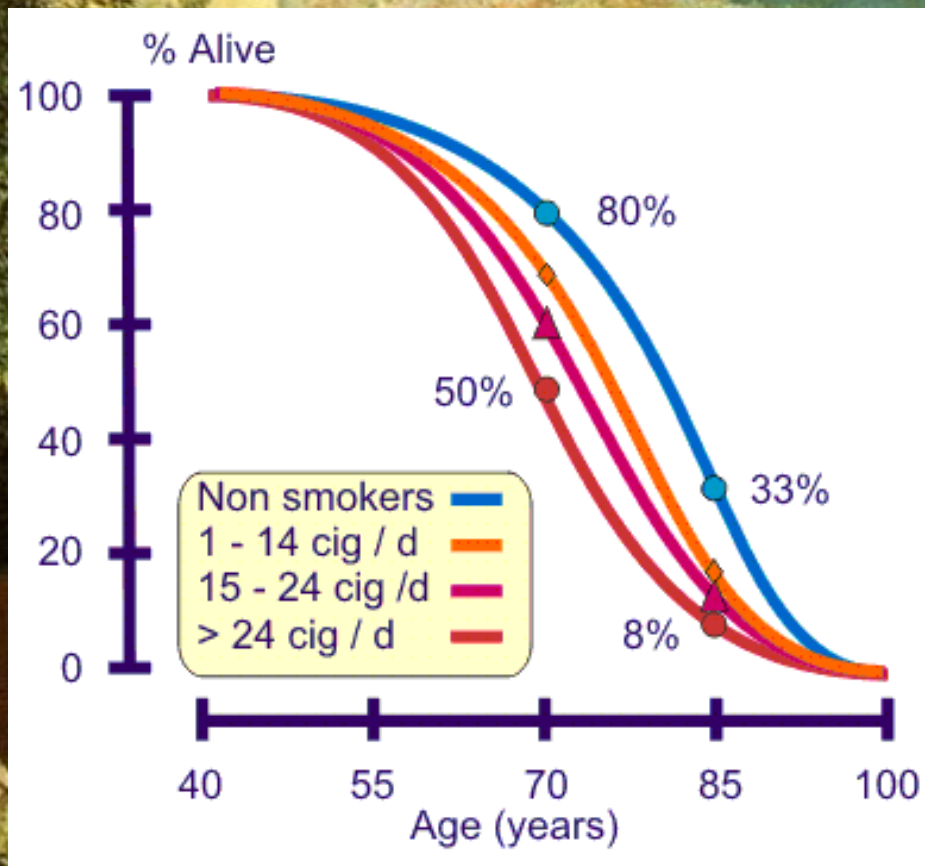
In 1965 Hill proposed nine criteria to judge the scientific evidence for disease causality.

Bradford-Hillova kritéria kauzality

Časový vztah	Předchází předpokládaná příčina onemocnění?
Vztah expozice- odpověď	Vedou rozdíly v expozici k rozdílům v manifestaci onemocnění?
Síla asociace	Zvyšuje expozice riziko onemocnění?
Specifická	Způsobuje expozice specifická onemocnění a existují onemocnění s omezeným počtem typů expozice?
Konzistence	Je asociace konzistentní napříč studii a populačními podskupinami?
Experimentální potvrzení	Může ovlivnění stupně expozice ovlivnit onemocnění?
Biologická přijatelnost	Je objasněn mechanismus působení?

Austin Bradford Hill (1897-1991)

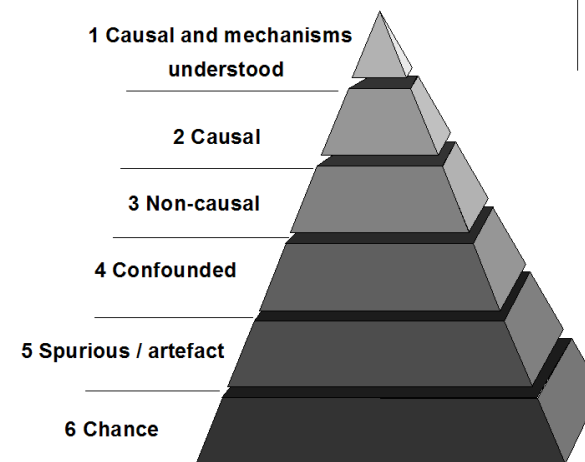
Jako první prokázal vztah kouření a karcinomu plic

Studie na britských lékařích
30 000 účastníků
prospektivní 50 let trvající studie

Bradford Hillova kriteria kauzality

- **Korelace (síla asociace)** – čím větší korelace mezi nezávislou proměnnou (expozice) a závislou proměnnou (počet onemocnění), tím vyšší pravděpodobnost kauzálního vztahu mezi proměnnými
  - Semelweis (1818-1865) - významně vyšší úmrtnost na horečku omladnic na klinice řízené lékaři, oproti porodnici s porodními bábami – příčinná souvislost?
  - Durkheim 1951 – počet sebevražd ve 4 pruských regionech na poč. 19 století koreluje s poměrným zastoupením protestantského obyvatelstva – příčinná souvislost?
- **Časová souslednost** – příčina by měla předcházet následek
  - blesk předchází hrom – příčinná souvislost?
  - v letech kdy se začalo s průmyslovým spalováním odpadů vzrostl počet případů rakoviny – příčinná souvislost? (doba latence 20 let !)
  - v letech po zákazu používání azbestu stále stoupá počet případů azbestem vyvolané rakoviny – příčinná souvislost? (doba latence 20 let)

Figure 5.13 The pyramid of associations

Bradford Hillova kriteria kauzality

- **Konzistence** – čím větší je shoda výsledků různých studií zabývajících se danou dvojicí
- **Koherence** – logická provázanost s výsledky jiných vědních oborů
- **Biologická přijatelnost** (věrohodnost) – existence teoretického mechanismu vysvětlujícího vztah mezi příčinou a následkem
  - formaldehyd je genotoxický a vysoce dráždivý – informace o zvýšeném výskytu tumorů v dýchacích cestách je věrohodná
  - formaldehyd má velký distribuční objem a rychle se v organismu odbourává, ani vysoké koncentrace v ovzduší výrazně nezvyšují jeho koncentraci v tělních tekutinách – informace o zvýšeném výskytu nádorů vnitřních orgánů nevěrohodná
- **Specifická** – čím menší počet příčin postačuje k vysvětlení následku, tím lépe
- **Vztah dávka účinek** – čím větší míra expozice tím větší míra a četnost následků
  - ▣ emise z dieselových motorů – mnoho studií popisuje vztah k rakovině plic, není vztah dávka účinek, patrně vliv kouření (confounding factor)

Epidemiologické studie

Observační (pozorovací)

Kauzistiky (*case reports*)

Série případů (*case series*)

Korelační studie (*correlational studies*)

Průřezové studie (*cross-sectional studies*)

Studie případů a kontrol (*case-control studies*)

Kohortové studie (*cohort studies*)

Intervenční (experimentální)

Klinické studie (*clinical trial*)

Terénní kontrolované studie (*field trial*)

DESKRIPTIVNÍ

ANALYTICKÉ

K
V
A
L
I
T
A

V
Y
S
O
V
Ě
D
I

Míry efektu – studie případů a kontrol

odd disease (šance onemocnět) (exposure) – A/B

odd disease (šance onemocnět) (no exposure) – C/D

odds ratio (poměr šancí) – $(A/B)/(C/D)$

TABLE 21.5 Case–Control Data: Odds Ratio

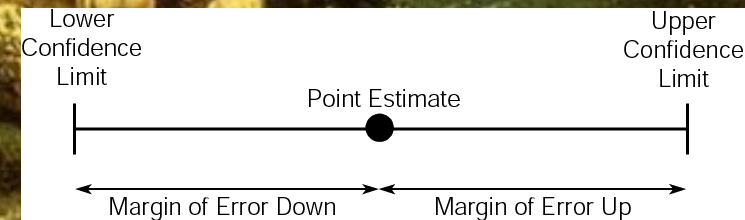
		Disease	
		+	–
Exposure	+	<i>A</i>	<i>B</i>
	–	<i>C</i>	<i>D</i>

Rate ratio = odds ratio = AD/BC

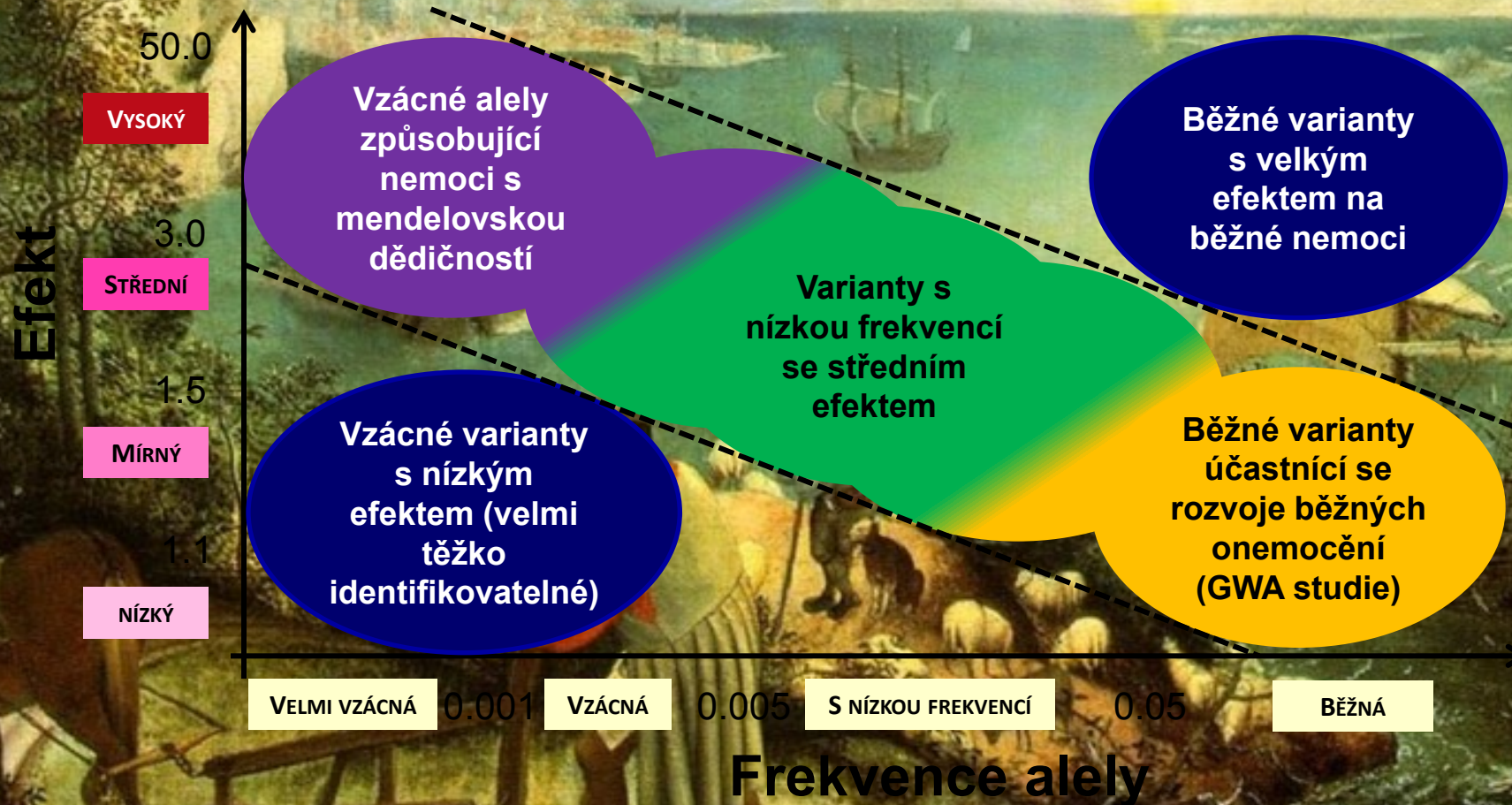
konfidenční interval (CI - confidence interval)

Interval vypočítaný na základě výběru, ve kterém je neznámý populační parametr obsažen s pravděpodobností 95%.
šířka CI – míra přesnosti (čím užší CI, tím vyšší přesnost) studie s větším počtem pozorování mívají užší CI

Alela A (OR, 6.3; 95% CI, 3.4-11.6)

Etiopatogeneze nemocí

Mendelian disorders and multifactorial traits: the big divide or one for all?
 Stylianos E. Antonarakis, Aravinda Chakravarti, Jonathan C. Cohen & John Hardy
 Nature Reviews Genetics 11, 380-384 (May 2010)

Prenatální modelování

Naše geny?

Fenylketonurie (PKU) je vzácné genetické onemocnění - tělo nedokáže rozložit fenylalanin, který se hromadí v krvi a mozku.

Vysoká hladina fenylalaninu může poškodit mozek

Poškození mozku lze předejít speciální dietou s nízkým obsahem bílkovin

Smrt při autonehodě

Například z řízení v opilosti

Možná má tato osoba genetickou vlastnost, která vede k predispozici k alkoholismu

Rothman, K., & Grónsko, S. (2005). Kauzalita a kauzální inference v epidemiologii.

American Journal of Public Health. <http://doi.org/10.2105/AJPH.2004.059204>

Příklad studie případ-kontrola

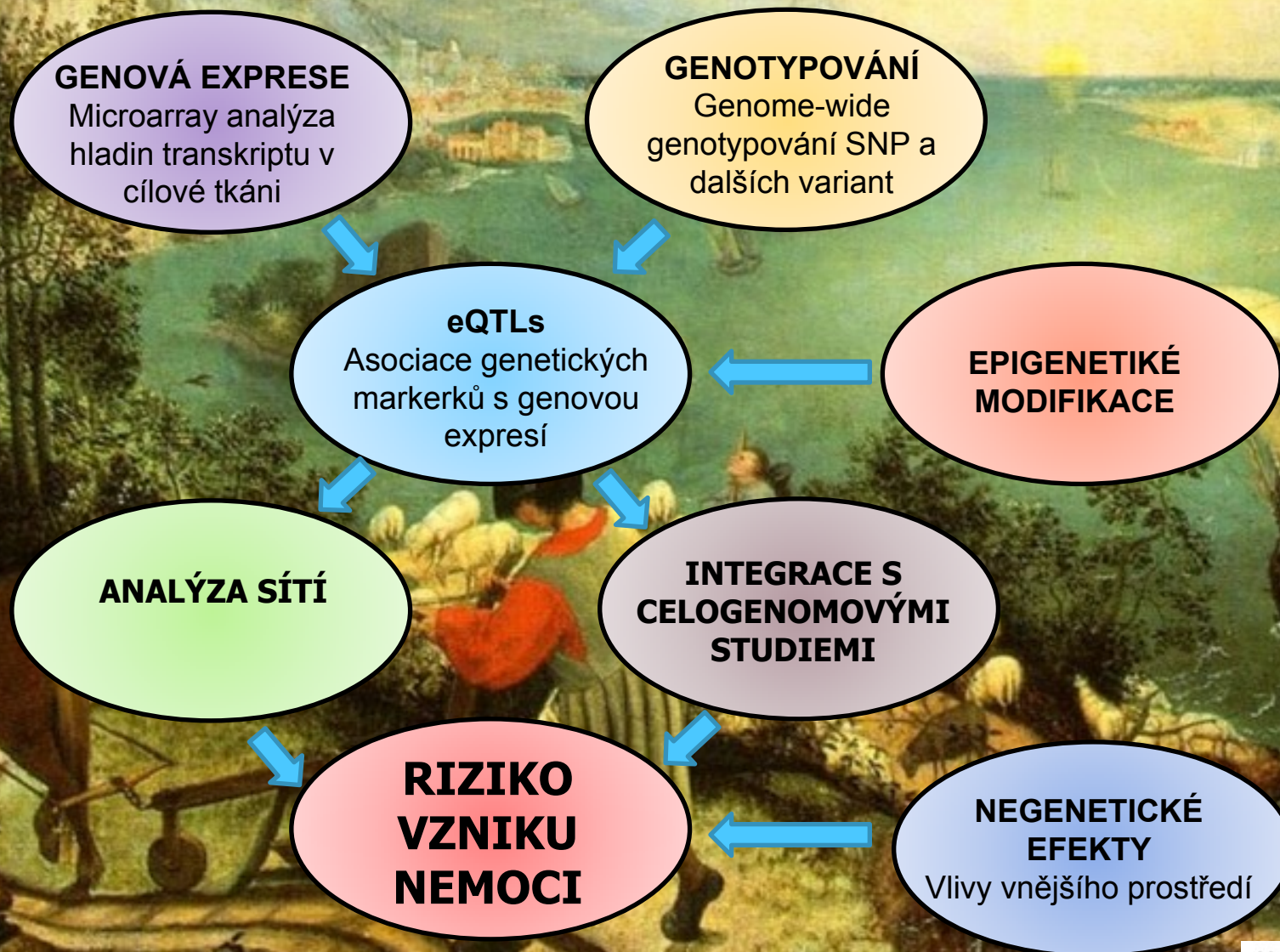
Stanovení OR vyjadřujícího asociaci mezi užíváním salycilátů a Reyova syndromu

	Rey. sy ano	Rey. sy ne	Celkem
Salyc. Ano	26	53	79
Salyc. Ne	1	87	88
celkem	27	140	167

KONTINGENČNÍ TABULKA
Tabulka křížových klasifikací
Čtyřpolní (2x2)

$$OR = AD/BC = 26 \times 87 / 53 \times 1 = 42,7$$

Děti s Reyovým syndromem 42,7 častěji užívaly k léčbě virového onemocnění salyc

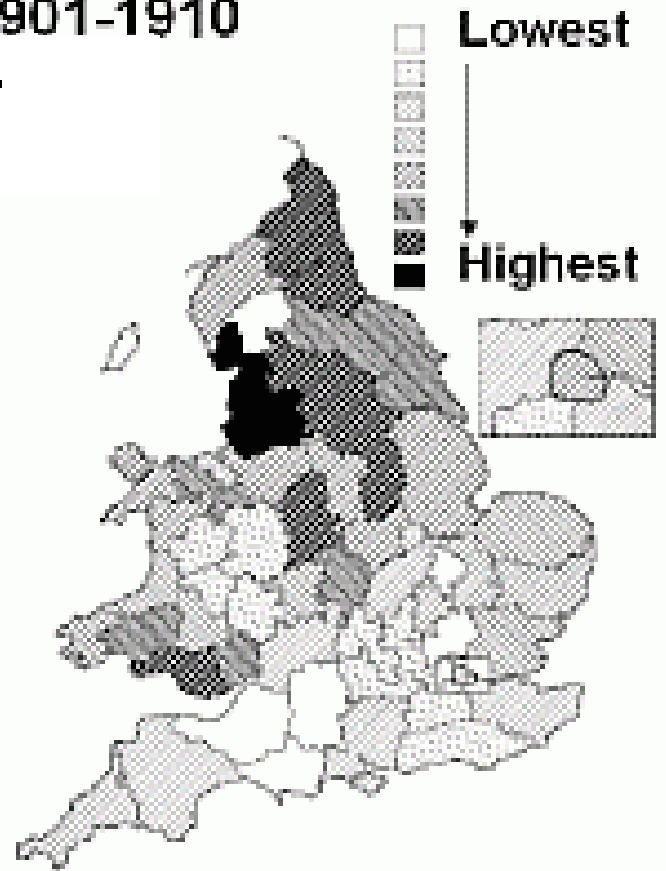
Nebo je to jinak?

Spořivý epigenom?

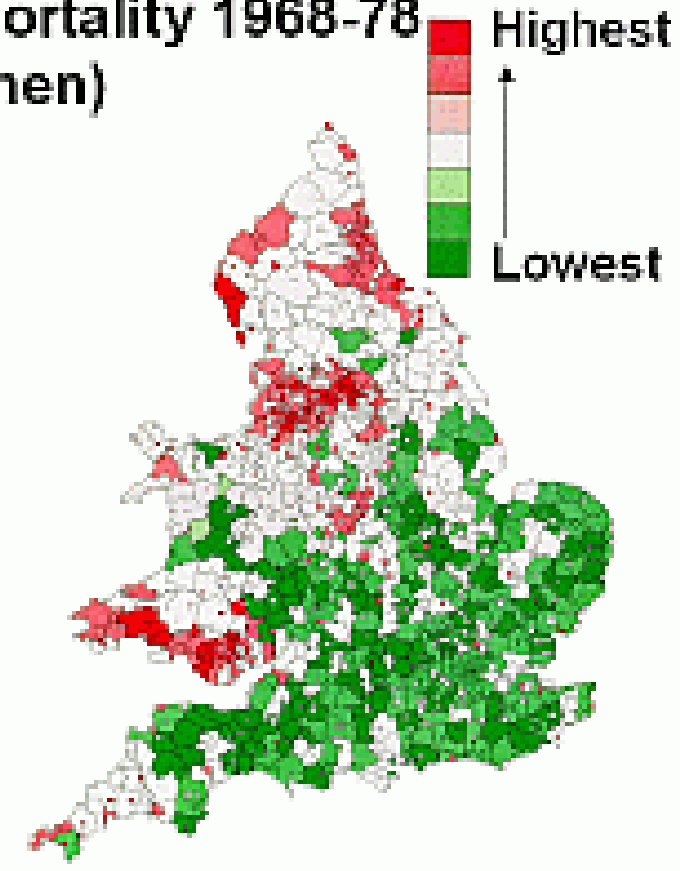
Mapy pro Barkerovu hypotézu

**1921-
1925**

Infant mortality
1901-1910

Coronary Heart Disease
mortality 1968-78
(men)

Přehled stěžejních prací Barkera et al.

Barker DJ et al: Infant mortality, childhood nutrition, ischaemic heart disease in England and Wales.

Barker DJ et al: Weight in infancy and death from ischaemic heart disease. Lancet. 1989 Sep 9;2(8663):577-80.

Barker DJ et al. Fetal nutrition and cardiovascular disease in adult life. Lancet. 1993 Apr 10;341(8850):938-4

Barker DJ: The origins of the developmental origins theory. J Intern Med. 2007 May;261(5):412-7.

Zásadní vliv na vznik onemocnění má nesoulad mezi prostředím, které dítě přes matku vnímalo během intrauterinního života a prostředím, ve kterém v postnatálním období žije.

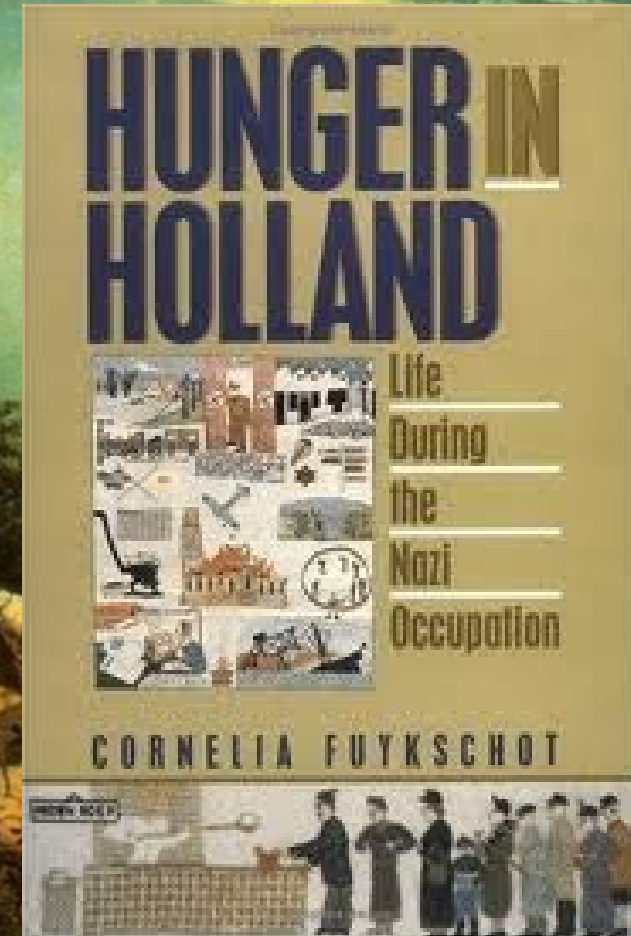
Offspring birth weights after maternal intrauterine undernutrition: a comparison within sibships.

Lumey LH, Am J Epidemiol 1997; 146:810–819

- ✓ Srpen 1944 – duben 1946, Amsterdam
- ✓ Období válečného hladomoru (zahrnovalo i holandský zimní hladomor)
- ✓ Podvýživa byla definována separátně pro každý trimestr těhotenství, přičemž za hraniční hodnotu byl považován denní příjem 1000 kalorií (4180 kJ)
- ✓ Rodinná anamnéza zahrnovala 437 rodin se dvěma sourozenci a 107 rodin se třemi sourozenci narozenými v letech 1960 až 1985

Porodní hmotnosti dětí, jejichž matky byly hladomoru vystaveny ve třetím trimestru, sníženy nebyly

Prenatální modelování

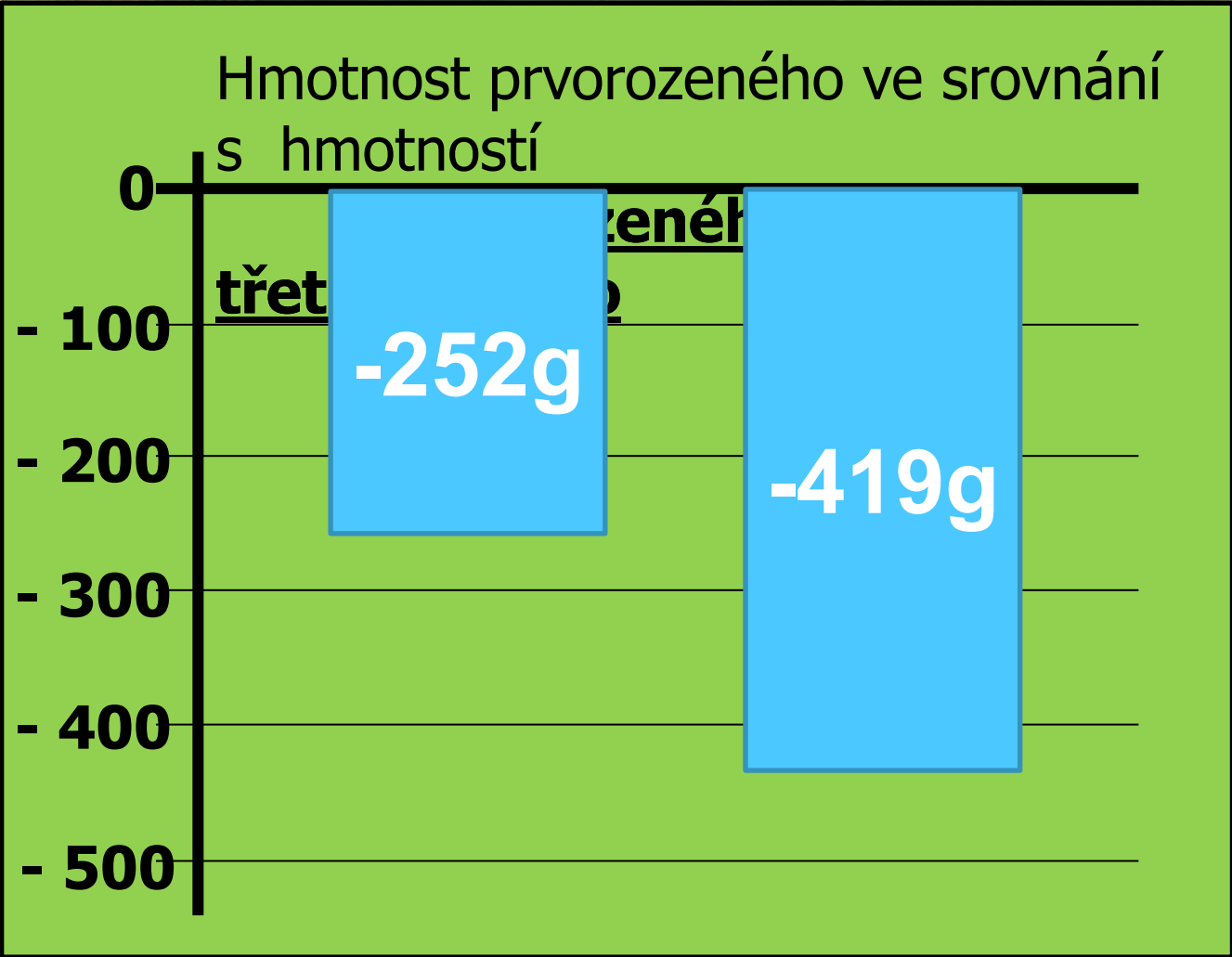
Offspring birth weights after maternal intrauterine undernutrition: a comparison within sibships.

Lun

✓ 437 rodin se dvěma sourozenci

✓ 107 rodin se třemi sourozenci

✓ narození v letech 1960 až 1985

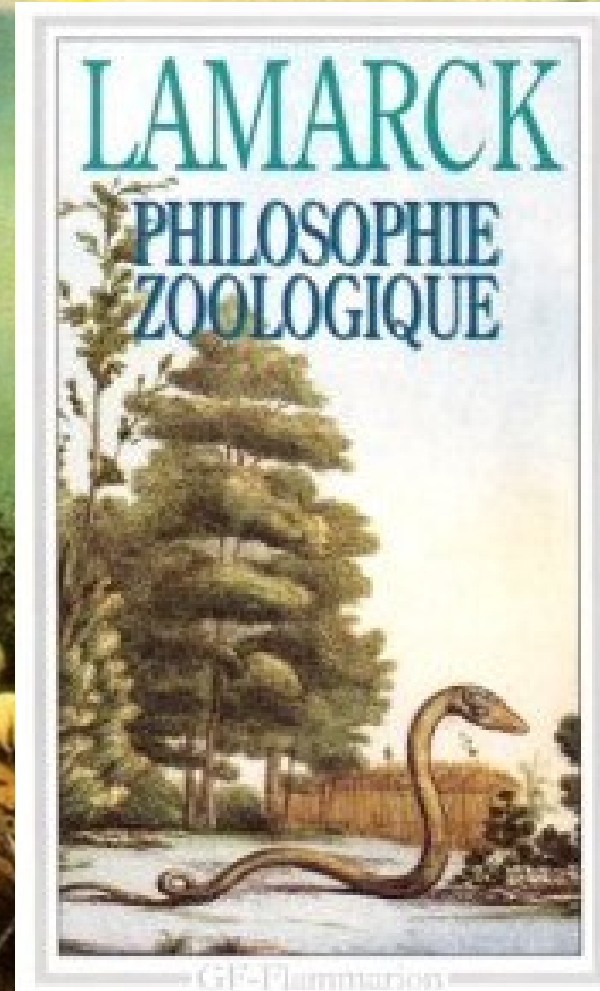

Transgenerační dědičnost

Vrozené vs. získané charakteristiky

V své knize z roku 1809 „*Philosophie Zoologique*“ uvádí Jean-Baptiste Lamarck, že každý druh čelí unikátnímu typu stimulace ze svého okolí. Tyto vlivy označil jako „nervová tekutina“. Podle Lamarcka může být tato nervová tekutina přenášena na jednotlivé potomky.

Lamarkismus byl standardním vysvětlením některých mechanismů evoluce až do doby, kdy Charles Darwin a Alfred Russel Wallace přišli s teorií evoluce přirozeným výběrem v roce 1859. Revidovaná teorie neolamarkismu už nepřitáhla dostatečnou pozornost v rámci vědecké komunity. Jako obecně přijímaná teorie tedy dlouhou dobu platilo, že získané charakteristiky se nemohou dědit.

Fetální modelování

Prenatální modelování

PROSTŘEDÍ

- strava
- toxiny
- intrauterinní prostředí
- infekce
- kouření
- událost v časném postnatálním období
- léky
- ...

Jak?

Prenatální modelování

STOCHASTICITA

GENOTYP

- genové polymorfismy
- somatické/zárodečné mutace

Aktivita různých metabolických enzymů

FENOTYP

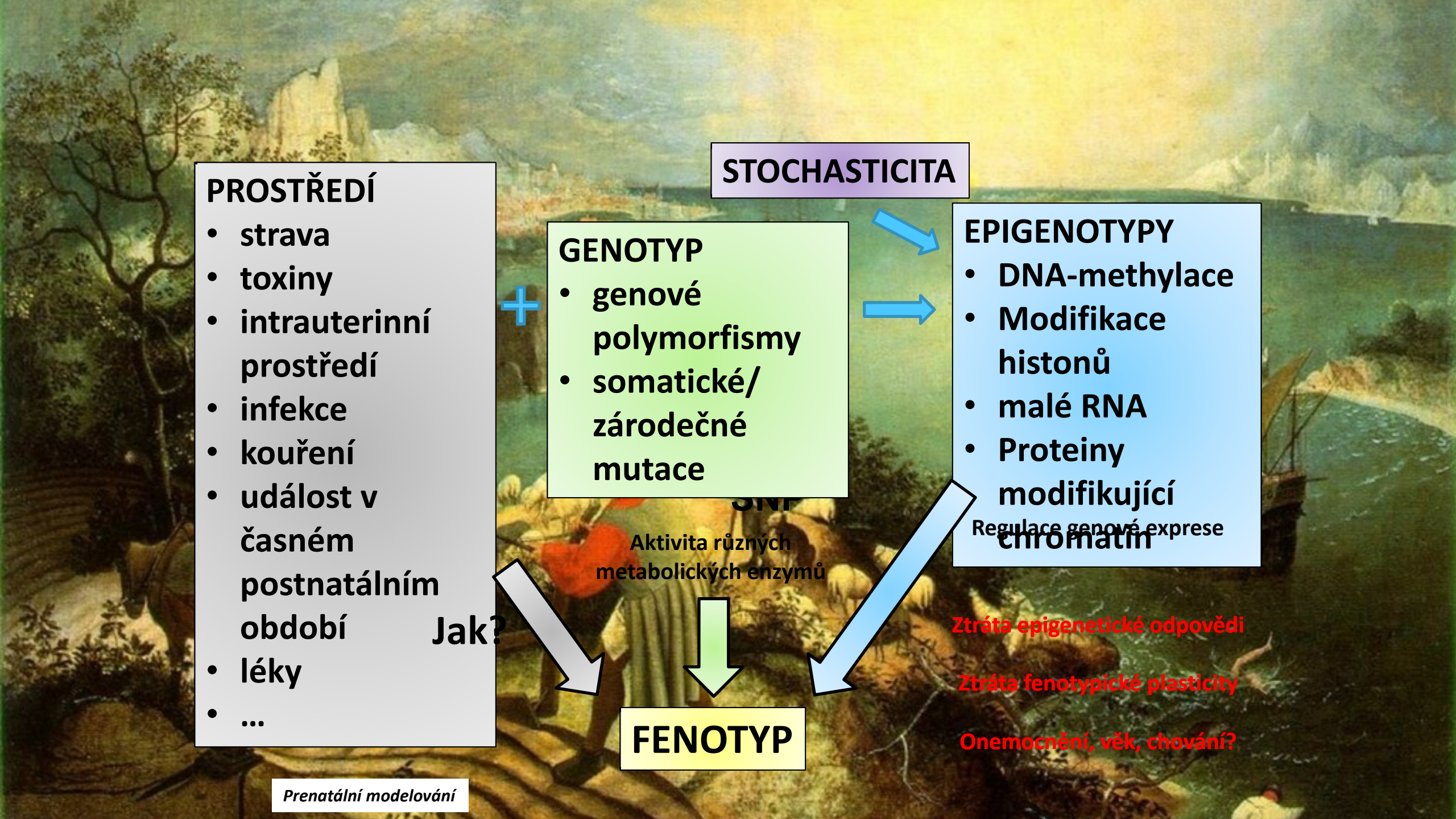
EPIGENOTYPY

- DNA-methylace
  - Modifikace histonů
  - malé RNA
  - Proteiny modifikující chromatin
- Regulace genové exprese

Ztráta epigenetické odpovědi

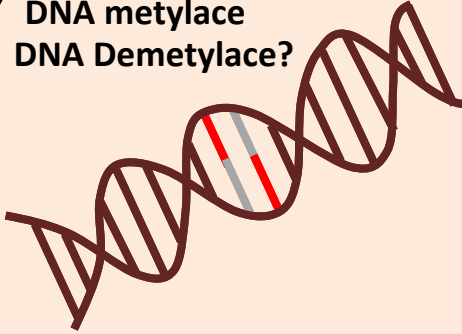
Ztráta fenotypické plasticity

Onemocnění, věk, chování?

Epigenetické mechanismy v rámci modelování

DNA metylace
DNA Demethylace?

udržování DNMT

hemimethylovaná DNA

DNMT1

Vazba na methylovanou DNA cestou URHF1

Nepřímá suprese
miR-29b prostřednictvím SP1

de novo DNMT

DNMT3A

Vazba cestou EZH2 a G9A (HMTs)

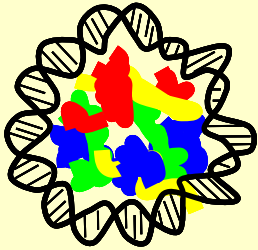
Interakce s nukleozómy obsahujícími
metylovanou DNA

DNMT3B

Přímá represe miR-29b

DNMT3A vazba cestou HRR3me

Modifikace histonů

Mimo jiné ...

Acetylace

HAT

HDAC1 a 2 mohou být
vázány přes MeCP2

miR-449a má za cíl HDAC1

HDAC

SET7 (HMT) reguluje
DNMT1 stabilitu

Methylace

HMT

SETDB1 a Suv39h
(HMTs) se vážou přes
MBD1

KDM1B (HDM) je nutný
pro maternální imprint

HDM

LSD1 je podjednotkou
komplexu NuRD

Fosforylace

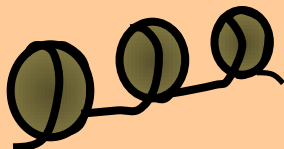
Kinase

H3S10ph blokuje H3K9me
H3S10ph usnadňuje
ropoznání H3 přes GCN5
(HAT)

Phosp.

JAK2 fosforyluje H3, s
uvolněním HP1 α

Remodelace
chromatinu

SWI/SNF

miR-9* a miR-124
zprostředkovávají switch BAF
npBAF

BRM se váže přes MeCP2
ISW2 vylučuje SWI/SNF z
promotorů prostřednictvím
změny polohy nukleozómů

ISWI

NURF rozpoznává
H3K4me3

H4K16ac inhibuje remodelaci
chromatinu cestou ISWI

SET domény (HMT) rozpozná-
vají ISWI-remodelované typy
nukleozómů

Mi-2

CHD5 exprese je
reprimována metylací
CpG ostrůvků

MBD3 je integrální
podjednotka Mi-2/NuRD

HDAC a 2 jsou integrální
součástí Mi-2/NuRD

INO80

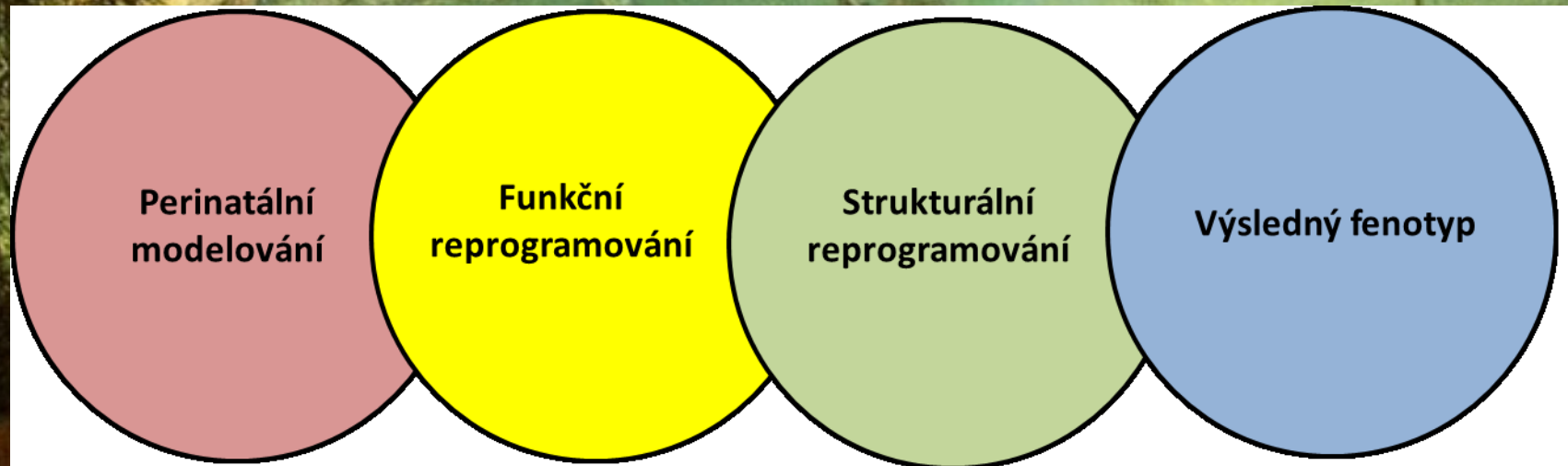
SWR1 removes the H2AH2B
dimers and replaces them
with H2A.Z-H2B dimers

p400 má HAT aktivitu

H2Aph zvyšuje vazbu INO80

Kontinuální model vývojové plasticity

Vývojová plasticita v čase

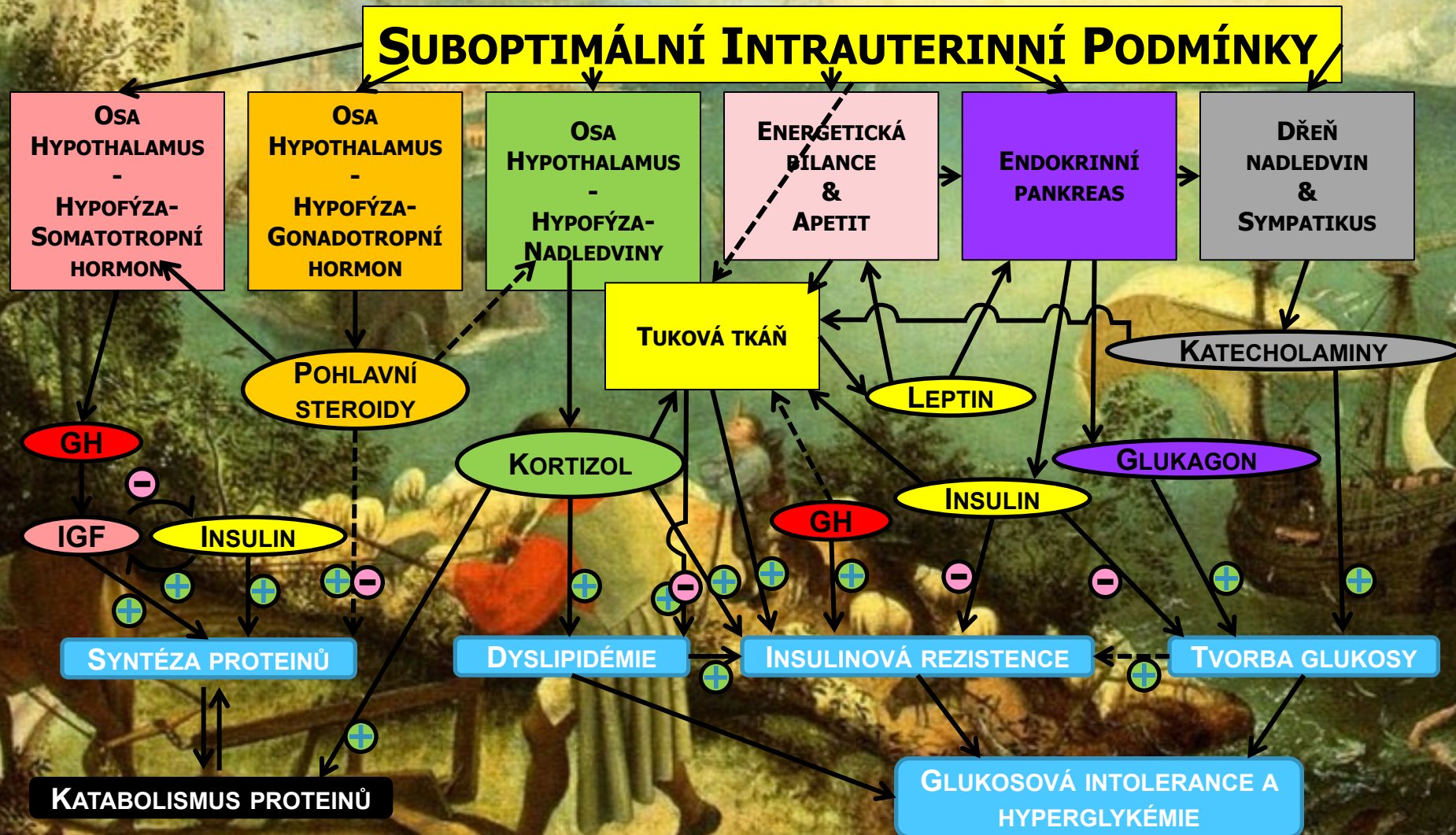
Braam B *et al.* (2007) Technology Insight: innovative options for end-stage renal disease—from kidney refurbishment to artificial kidney *Nat Clin Pract Nephrol* 3: 564–572 doi:10.1038/ncpneph0600

Prenatální modelování

nature CLINICAL PRACTICE
NEPHROLOGY

MUNI
MED

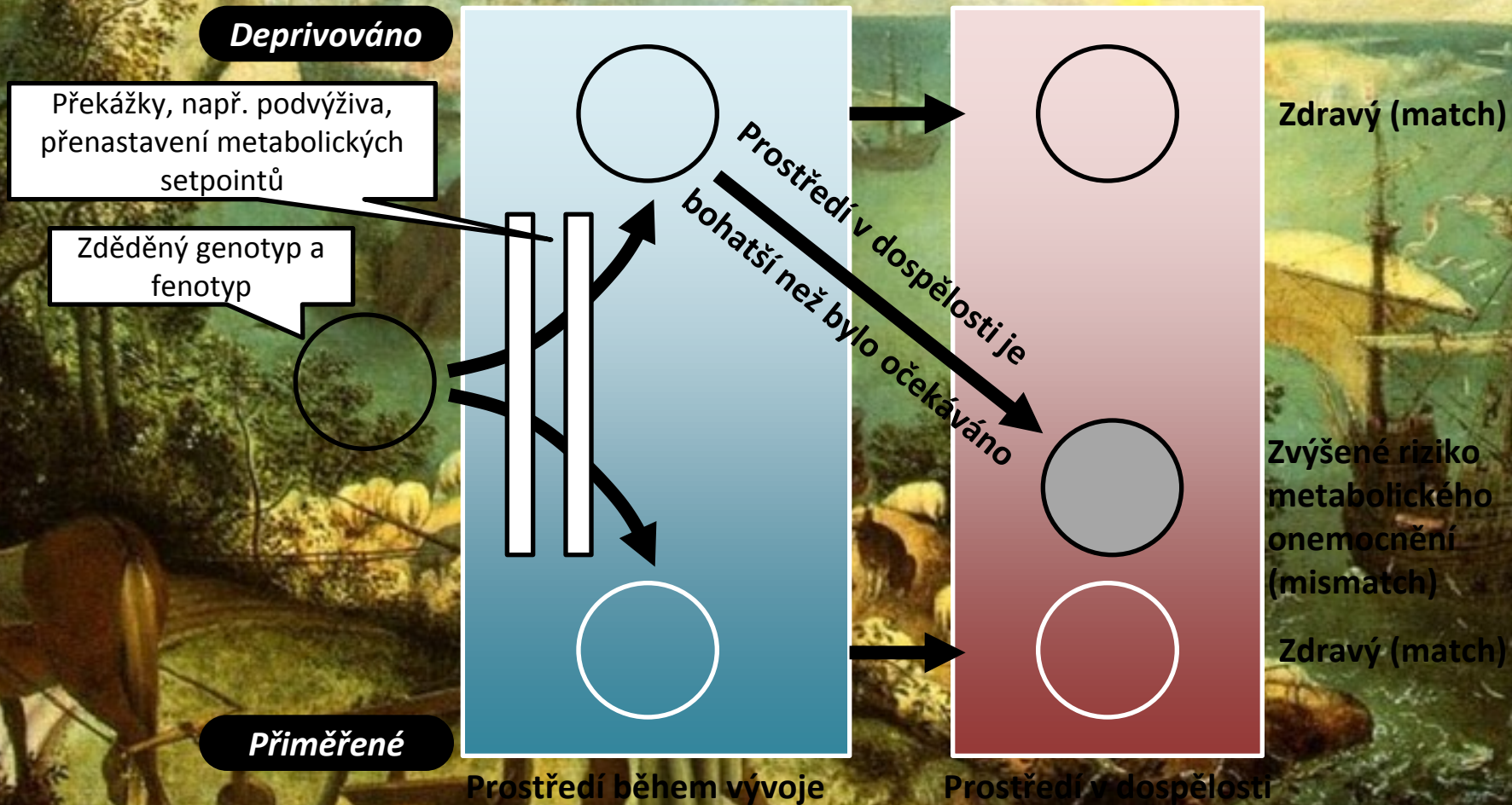
Fetální modelování – fyziologický význam

Fowden L et al. Endocrine and metabolic programming during intrauterine development. Early Human Development. Volume 81, Issue 9, September 2005, Pages 723–734

Prenatální modelování

Fetální modelování – patofyziologie

Hochberg Z et al. Endocrine Reviews 2011;32:159-224

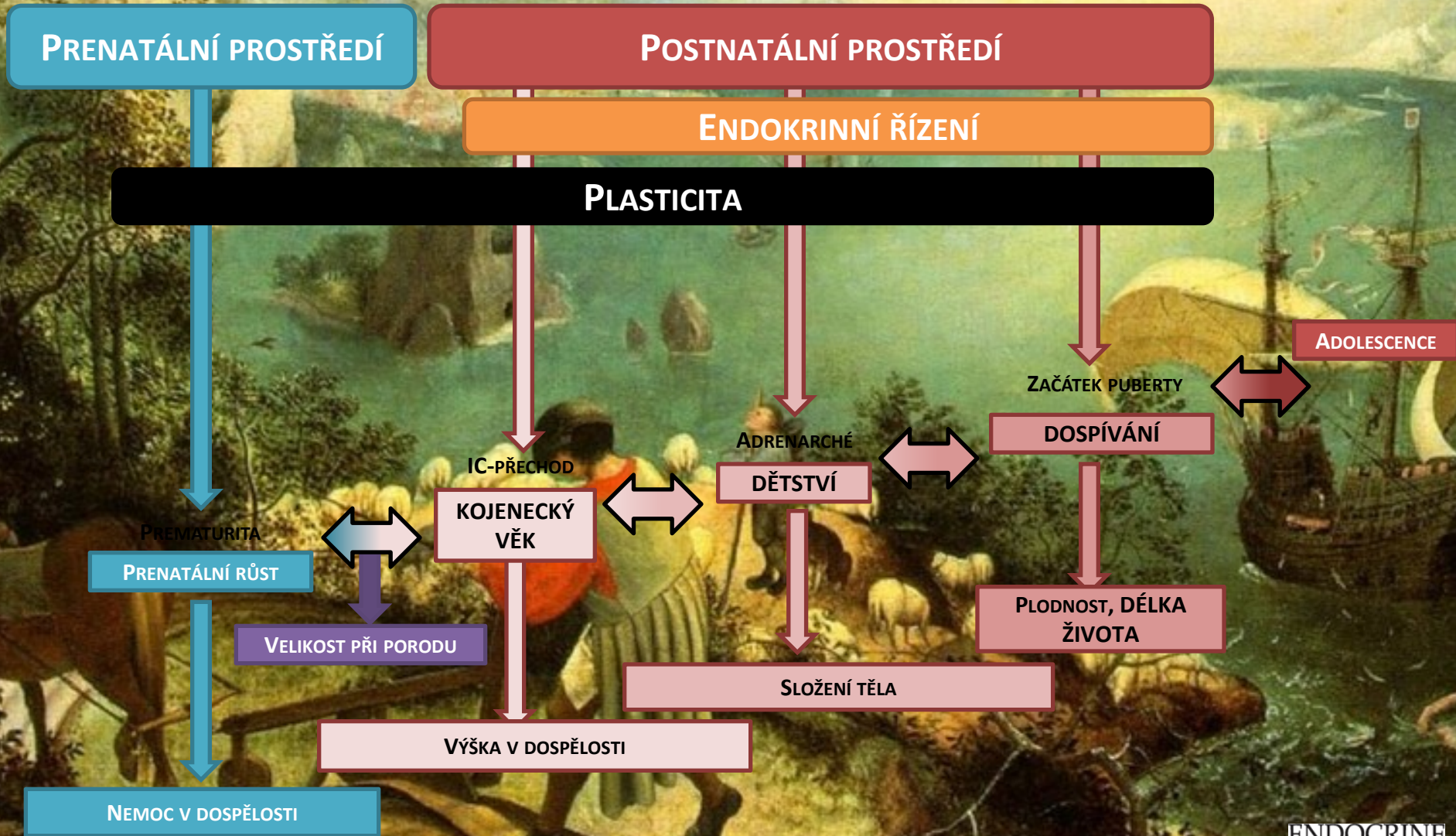
©2011 by Endocrine Society

Prenatální modelování

ENDOCRINE
REVIEWS

MUNI
MED

Prenatální období adaptivní plasticity

Prenatální modelování

Hochberg Z et al. Endocrine Reviews 2011;32:159-224
©2011 by Endocrine Society

Epigenomický model původu onemocnění

Faktory vnějšího prostředí Programming

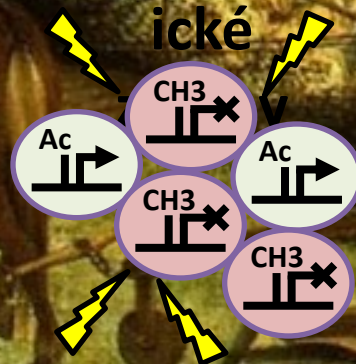

Konflikt s
postnatálním
prostředím

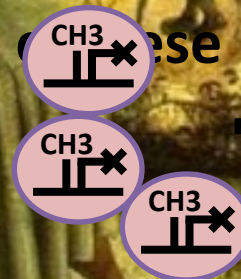
Nemoci v pozdější životě

- Ischemická choroba srdeční
- Obezita
- Diabetes 2. typu
- Hypertenze
- Rakovina
- Psychiatrická onemocnění

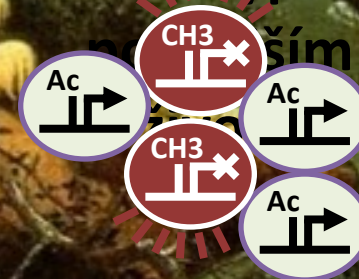
Epigenom

Trvalé změny genové exprese

Vliv na fenotyp v dospělém věku

Hochberg Z et al. Endocrine Reviews 2011;32:159-224

©2011 by Endocrine Society

Prenatální modelování

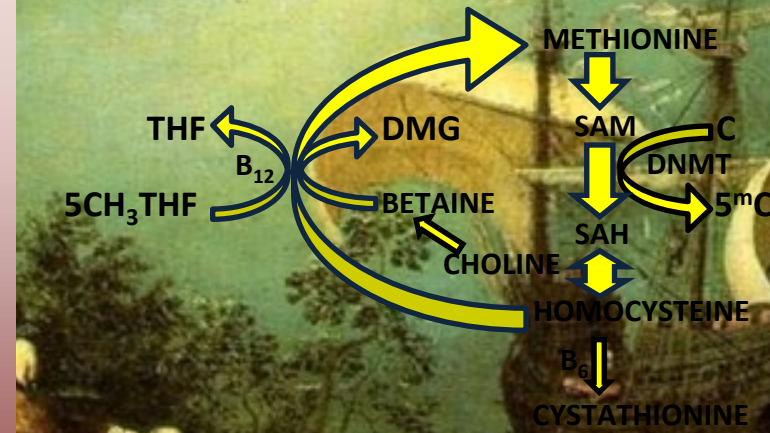
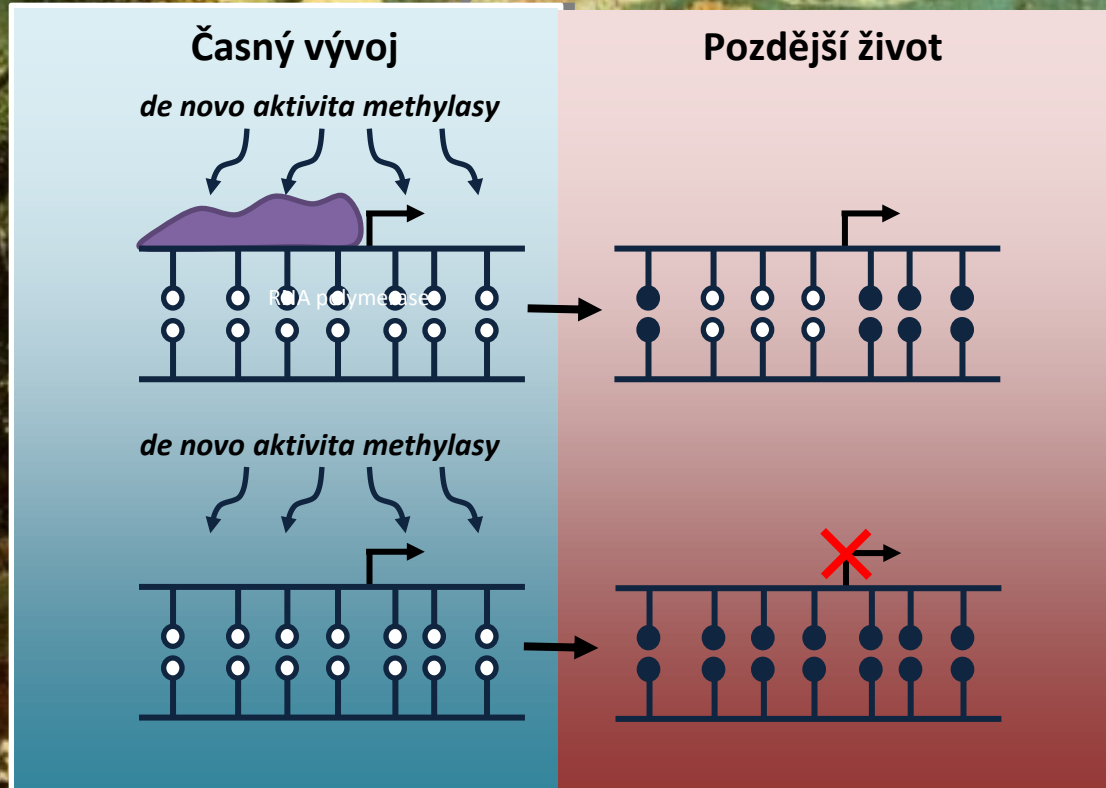
ENDOCRINE
REVIEWS

MUNI
MED

Mechanisms

Potenciální mechanismus působení vnějších faktorů na ustanovení methylace DNA během

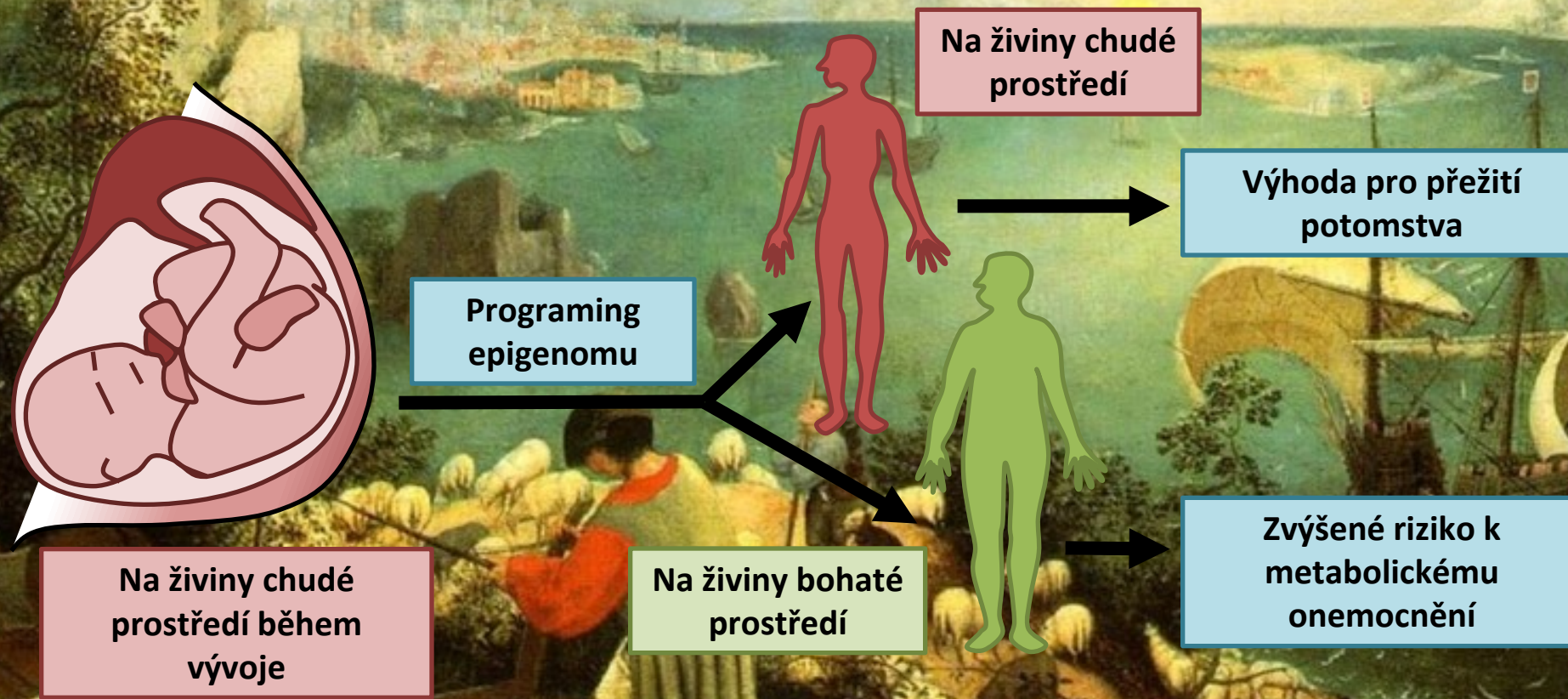

Hochberg Z et al. Endocrine Reviews 2011;32:159-224
©2011 by Endocrine Society

Prenatální modelování

ENDOCRINE
REVIEWS

Mismatch podruhé

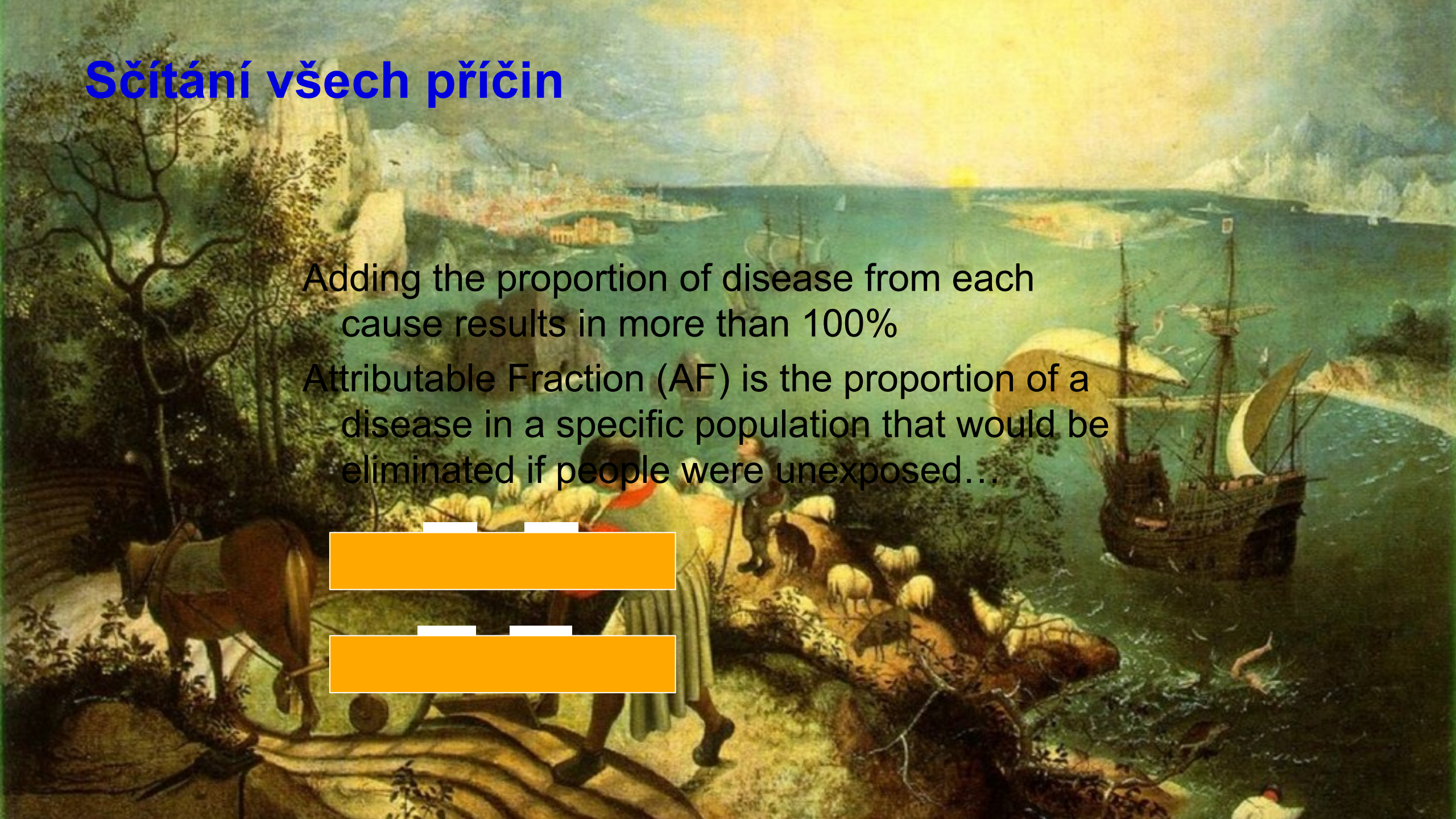
Sčítání všech příčin

Adding the proportion of disease from each cause results in more than 100%

Attributable Fraction (AF) is the proportion of a disease in a specific population that would be eliminated if people were unexposed...

[Redacted]

[Redacted]

Azbest a kouření

- Asbestos and smoking both cause lung cancer...

- AF for smoking around 90%
- AF asbestos is around 80%
- AF for smoking and asbestos is 98%

Age-standardized lung cancer rates

Death rate (per 100,000)	Non-smoker	Smoker
No asbestos	11	123
Asbestos	58	602

Hammond EC, Selikoff IJ, Seidman H. Asbestos exposure, cigarette smoking and death rates. Ann N Y Acad Sci 1979;330:473-90.

Co se nám podařilo

The background of the slide is a reproduction of the painting 'Rain, Steam, and Great Railway Bridge' by the English Romantic painter J.M.W. Turner. The painting depicts a coastal town with a harbor, a large railway bridge, and a foreground scene with a plow and a person, all under a hazy, rainy atmosphere.

Potvrzení rizika

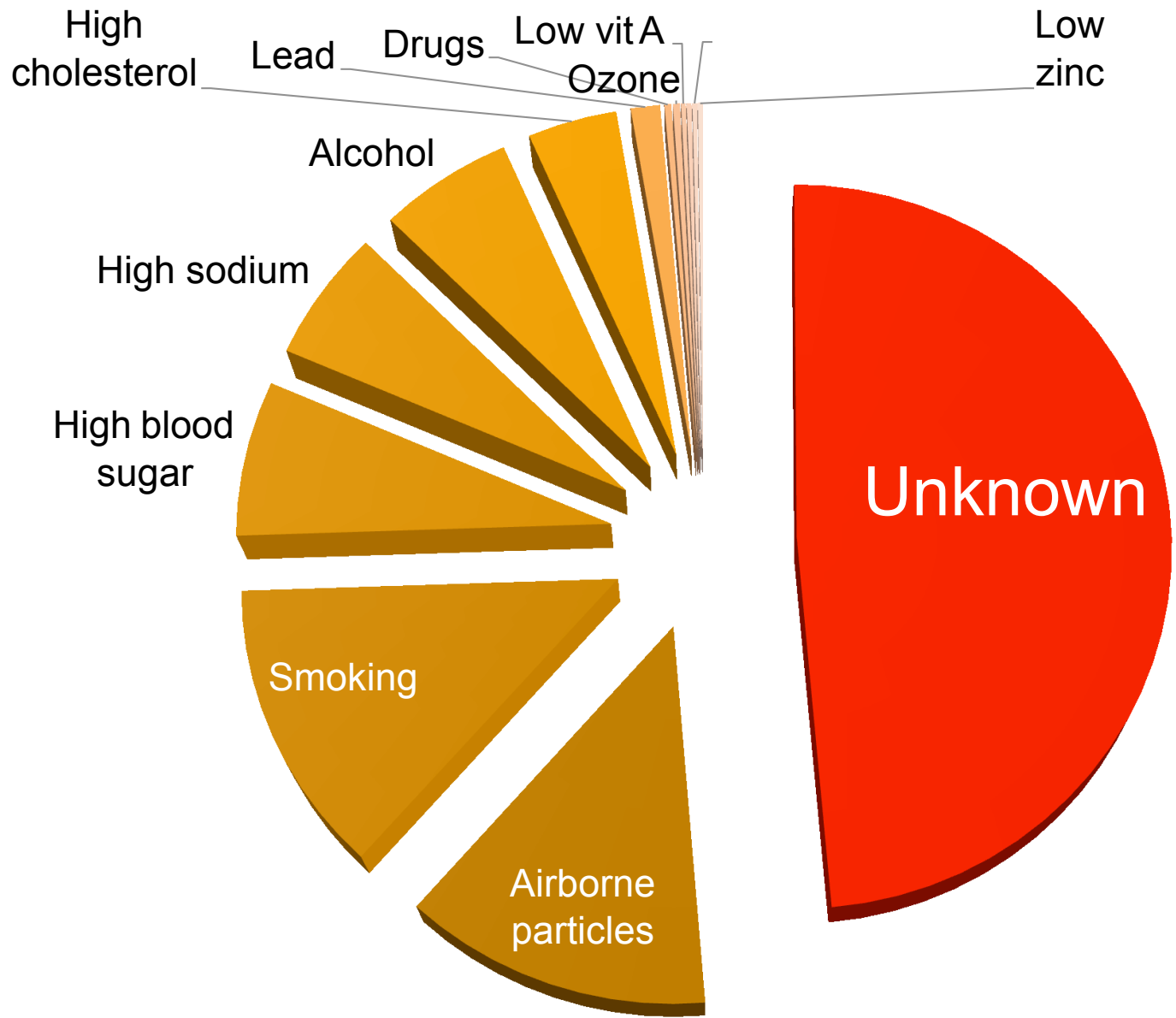
Nedávné epidemiologické studie benzenu ve vztahu k hematologickým malignitám

Pochopení vztahu mezi expozicí a nemocí

Částice výfukových plynů dieselových motorů a rakovina plic

Odhalení neznámých příčin

Nádory prsu a práce na směny zahrnující noční práci

Rappaport, S. M., Barupal, D. K., Wishart, D., Vineis, P., & Scalbert, A. (2014). The Blood Exposome and Its Role in Discovering Causes of Disease. *Environmental Health Perspectives*, 1–6.

Exposom – nové paradigma

The exposome is composed of every exposure to which an individual is subjected from conception to death.

It comprises:

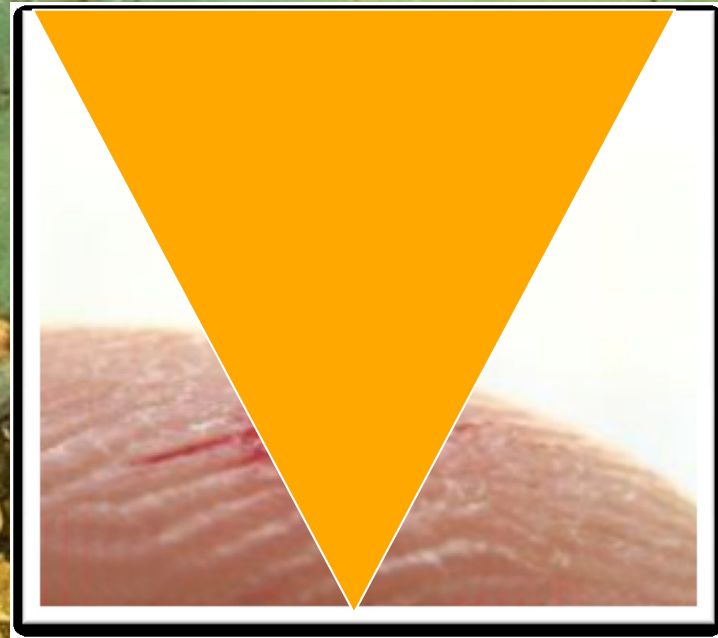
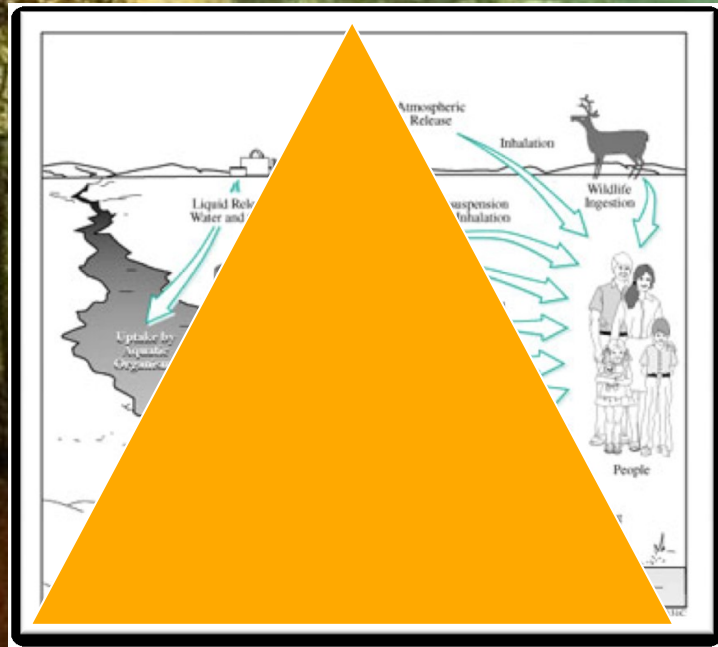
- processes internal to the body such as metabolism, gut microflora, inflammation...
- external exposures including infectious agents, chemical contaminants, diet...
- social, economic and psychological influences.

Wild, C. P. (2012). The exposome: from concept to utility. *International Journal of Epidemiology*, 41(1), 24–32.

Chris Wild

Bottom-up nebo Top-down

Or a more use a more integrated approach?

van Tongeren, M., & Cherrie, J. (2012). An Integrated Approach to the Exposome. *Environmental Health Perspectives*, 120(3), a103–a104.

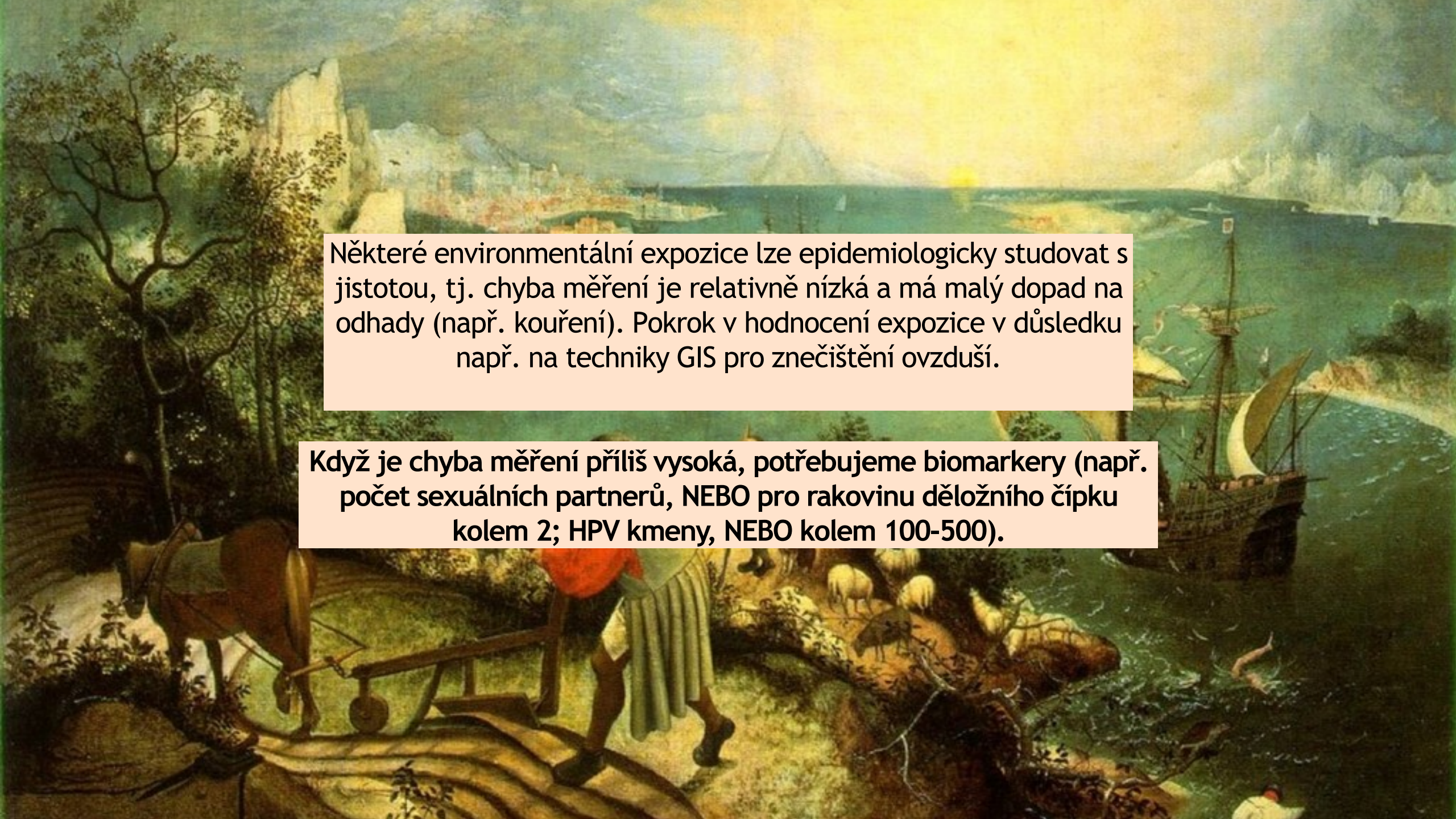

Problémy?

Podle odhadů má běžná metoda genotypizace Taqman 96% senzitivitu a 98% specificitu, což umožňuje malou chybu v klasifikaci. Senzitivita při hodnocení expozice životního prostředí je naopak poměrně často nižší než 70 % a specificita ještě nižší.

Genotyp je stabilní, přesně měřená (sens, spec=90-100%), frekvence alel je vysoká

Expozice prostředí se mění (životní události), často měřeny nepřesně, frekvence může být příliš nízká

Některé environmentální expozice lze epidemiologicky studovat s jistotou, tj. chyba měření je relativně nízká a má malý dopad na odhady (např. kouření). Pokrok v hodnocení expozice v důsledku např. na techniky GIS pro znečištění ovzduší.

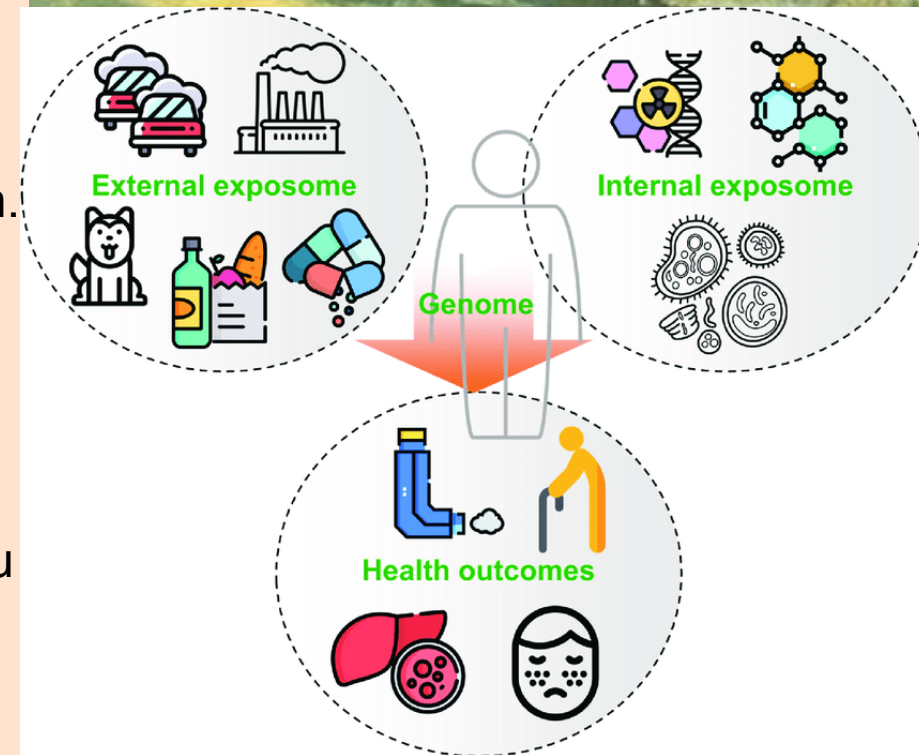
Když je chyba měření příliš vysoká, potřebujeme biomarkery (např. počet sexuálních partnerů, NEBO pro rakovinu děložního čípku kolem 2; HPV kmeny, NEBO kolem 100-500).

Expozom

Koncept exposomu se týká souhrnu environmentálních expozičních faktorů od počítání dále. **Vnitřní exposom** je založen na měření v biologickém materiálu kompletních souborů biomarkerů expozice pomocí opakovaných biologických vzorků zejména v kritických životních fázích.

Biomarkery, které lze v tomto kontextu měřit, pokrývají širokou škálu molekul, od xenobiotik a jejich metabolitů v krvi (metabolomika) až po kovalentní komplexy s DNA a proteiny (aduktomika).

Termín omika obecně označuje rigorózní studium kompletního souboru biologických a nebiologických molekul pomocí vysoce výkonných technik (Rappaport a Smith 2010).

Editorial

Complementing the Genome with an "Exposome": The Outstanding Challenge of Environmental Exposure Measurement in Molecular Epidemiology

Christopher Paul Wild

Molecular Epidemiology Unit, Centre for Epidemiology and Biostatistics, Leeds Institute of Genetics, Health and Therapeutics, Faculty of Medicine and Health, University of Leeds, Leeds, United Kingdom

EPIDEMIOLOGY

Environment and Disease Risks

Stephen M. Rappaport and Martyn T. Smith

Although the risks of developing chronic diseases are attributed to both genetic and environmental factors, 70 to 90% of disease risks are probably due to differences in environments (1-3). Yet, epidemiologists increasingly use genome-wide association studies (GWAS) to investigate diseases, while relying on questionnaires to characterize "environmental exposures." This is because GWAS represent the only approach for exploring the totality of any risk factor (genes, in this case) associated with disease prevalence. Moreover, the value of costly genetic information is diminished when inaccurate and imprecise environmental data lead to biased inferences regarding gene-environment interactions (4). A more comprehensive and quantitative view of environmental expo-

School of Public Health, University of California, Berkeley, CA 94720-7356, USA. E-mail: srappaport@berkeley.edu

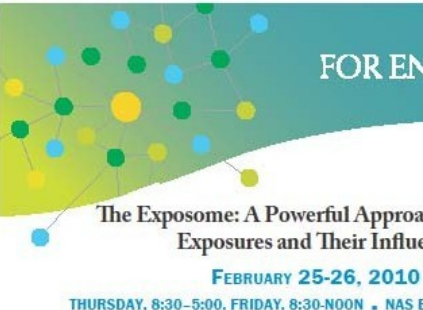
sure is needed if epidemiologists are to discover the major causes of chronic diseases.

An obstacle to identifying the most important environmental exposures is the fragmentation of epidemiological research along lines defined by different factors. When epidemiologists investigate environmental risks, they tend to concentrate on a particular category of exposures involving air and water pollution, occupation, diet and obesity, stress and behavior, or types of infection. This slicing of the disease pie along parochial lines leads to scientific separation and confuses the definition of "environmental exposures." In fact, all of these exposure categories are interconnected and collectively rather than

To develop a more comprehensive view of environmental exposure, we need to

A new paradigm is needed to assess how a lifetime of exposure to environmental factors affects the risk of developing chronic diseases.

chemicals that alter critical molecules, cells, and physiological processes inside the body. Thus, it would be reasonable to consider the "environment" as the body's internal chemical environment and "exposures" as the amounts of biologically active chemicals in this internal environment. Under this view, exposures are not restricted to chemicals (toxins) entering the body from air, water, or food, for example, but also include chemicals produced by inflammation, oxidative stress, lipid peroxidation, infections, gut flora, and other natural processes (5, 6) (see the figure). This internal chemical environment continually fluctuates during life due

**EMERGING SCIENCE
FOR ENVIRONMENTAL
HEALTH DECISIONS
WORKSHOP**

The Exposome: A Powerful Approach for Evaluating Environmental Exposures and Their Influences on Human Disease

FEBRUARY 25-26, 2010 • WASHINGTON, DC
THURSDAY, 8:30-5:00, FRIDAY, 8:30-NOON • NAS BUILDING, 2100 C STREET, NW, AUDITORIUM

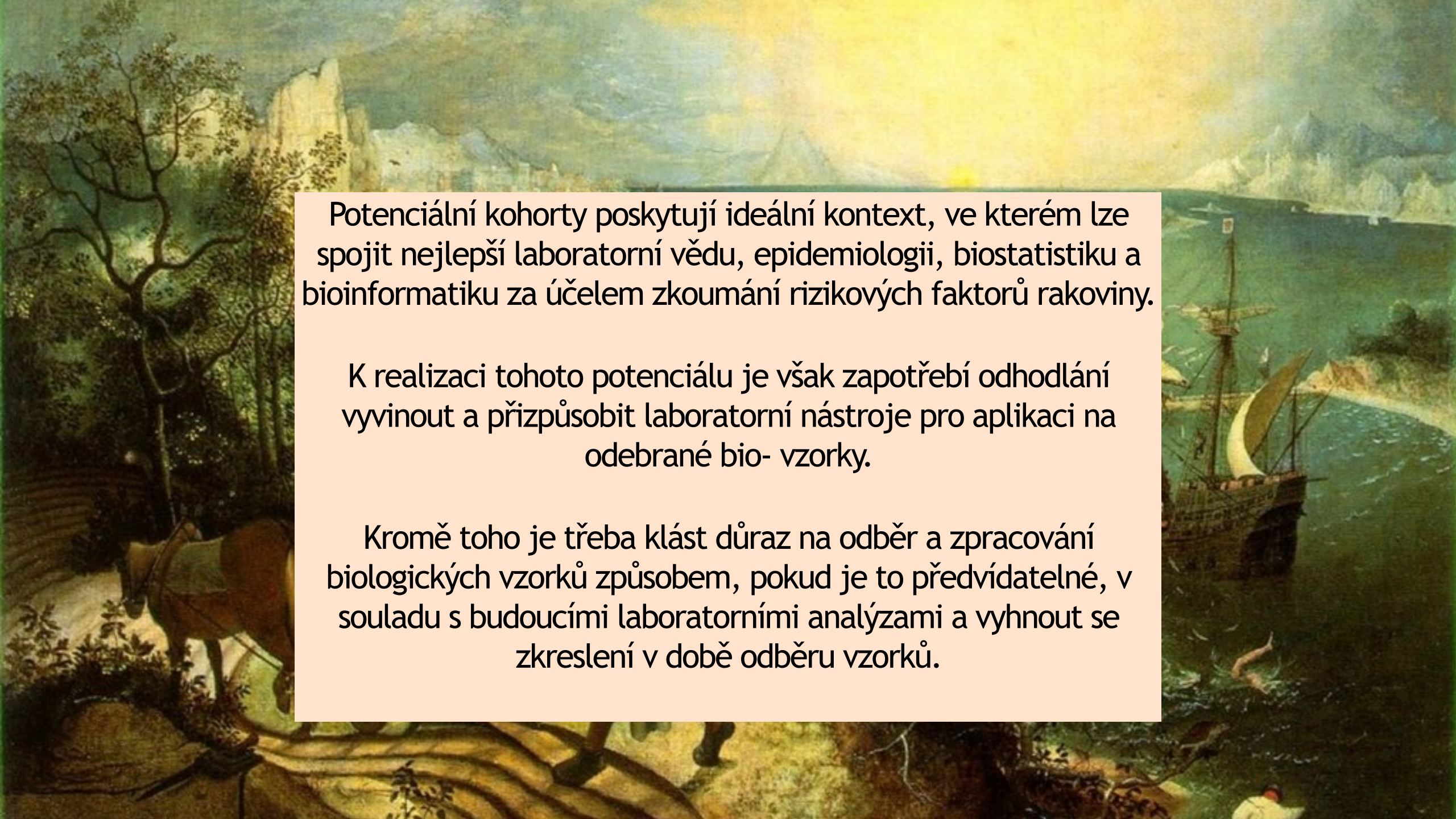

**EMERGING SCIENCE
FOR ENVIRONMENTAL
HEALTH DECISIONS
AGENDA**

Emerging Technologies for Measuring Individual Exposomes

DECEMBER 8-9, 2011 • THURSDAY, 8:30-5:00, FRIDAY, 8:30-NOON*
HOUSE OF SWEDEN EVENT CENTER, 2900 K STREET, NW, WASHINGTON, DC

THIS WORKSHOP WILL BE WEBCAST.

Potenciální kohorty poskytují ideální kontext, ve kterém lze spojit nejlepší laboratorní vědu, epidemiologii, biostatistiku a bioinformatiku za účelem zkoumání rizikových faktorů rakoviny.

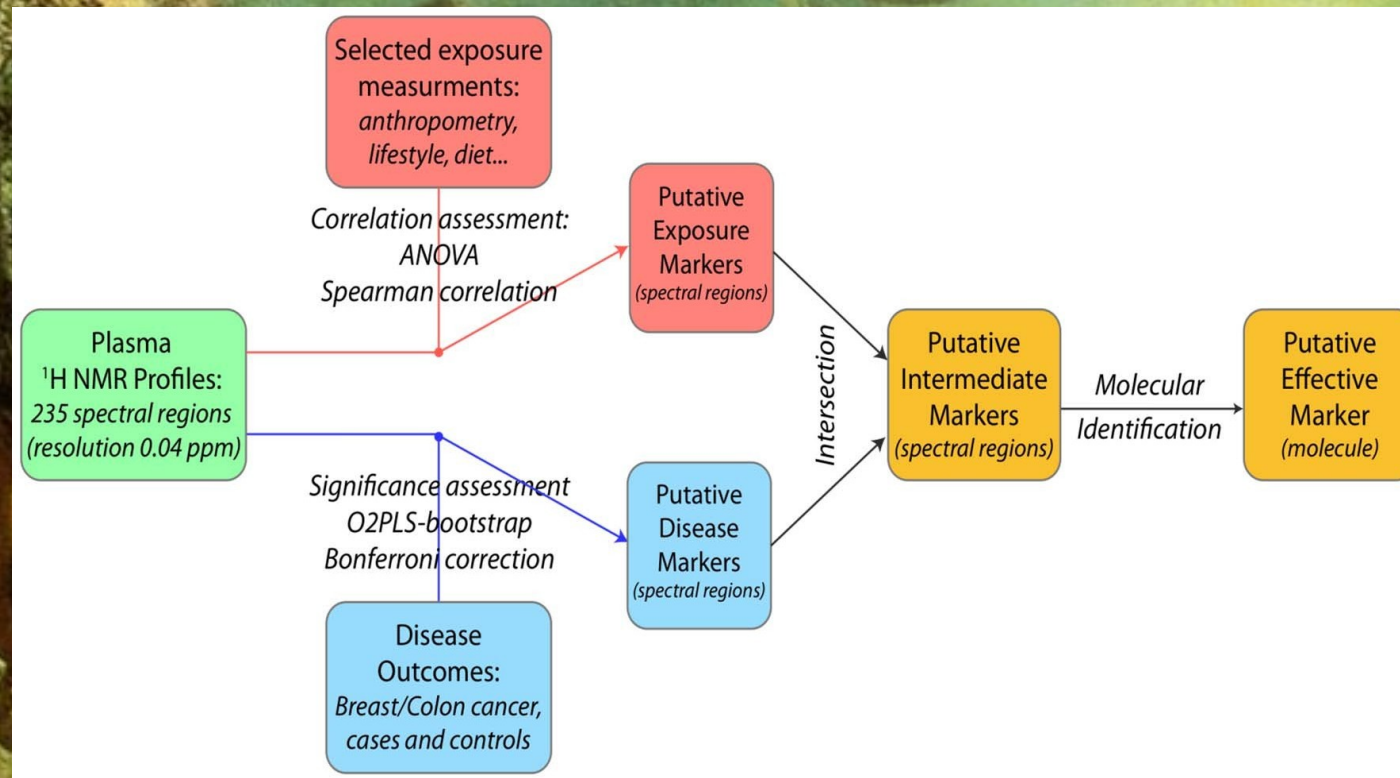
K realizaci tohoto potenciálu je však zapotřebí odhodlání vyvinout a přizpůsobit laboratorní nástroje pro aplikaci na odebrané bio- vzorky.

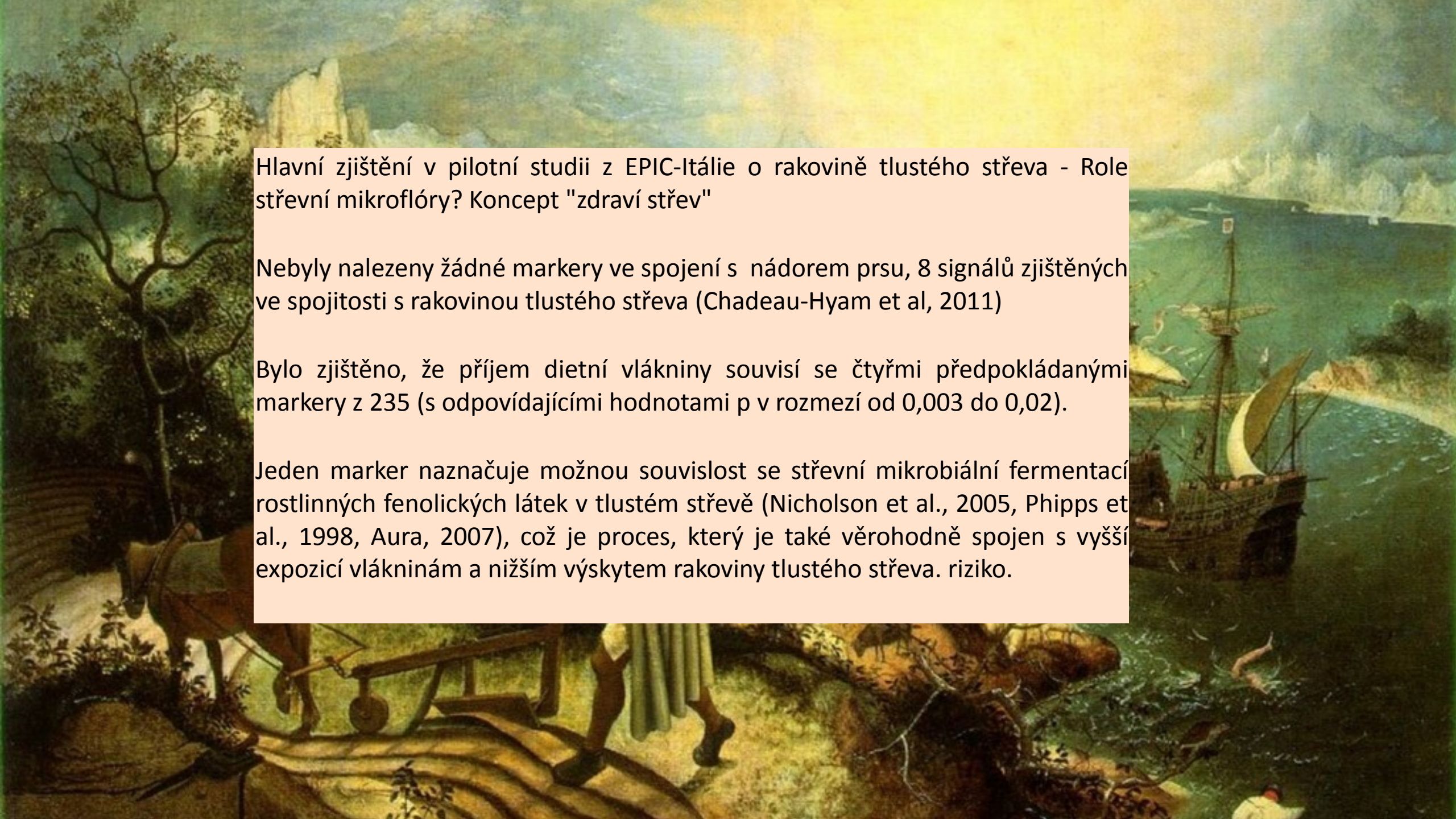
Kromě toho je třeba klást důraz na odběr a zpracování biologických vzorků způsobem, pokud je to předvídatelné, v souladu s budoucími laboratorními analýzami a vyhnout se zkreslení v době odběru vzorků.

Problémy

1. vzácný a omezený materiál v biobankách, který PI nespádno získávají
2. jednotlivé (bodové) biologické vzorky
3. obvykle krev, ne moč (což může být lepší např. pro metabolomiky)
4. žádné kohorty neumožňují epidemiologii životního běhu
5. hloubkové posouzení expozice je omezeno proveditelností (pro nádorová onemocnění je nutné množství vzorků)
6. laboratorní měření a omics mají stejná omezení týkající se velikosti vzorku a proveditelnosti
7. biostatistické přístupy a kauzální interpretace
8. etické problémy

**Schematic representation of the implementation of the 'meet-in-the middle' approach
(Chadeau-Hyam et al, Biomarkers 2011).**

Hlavní zjištění v pilotní studii z EPIC-Itálie o rakovině tlustého střeva - Role střevní mikroflóry? Koncept "zdraví střev"

Nebyly nalezeny žádné markery ve spojení s nádorem prsu, 8 signálů zjištěných ve spojitosti s rakovinou tlustého střeva (Chadeau-Hyam et al, 2011)

Bylo zjištěno, že příjem dietní vlákniny souvisí se čtyřmi předpokládanými markery z 235 (s odpovídajícími hodnotami p v rozmezí od 0,003 do 0,02).

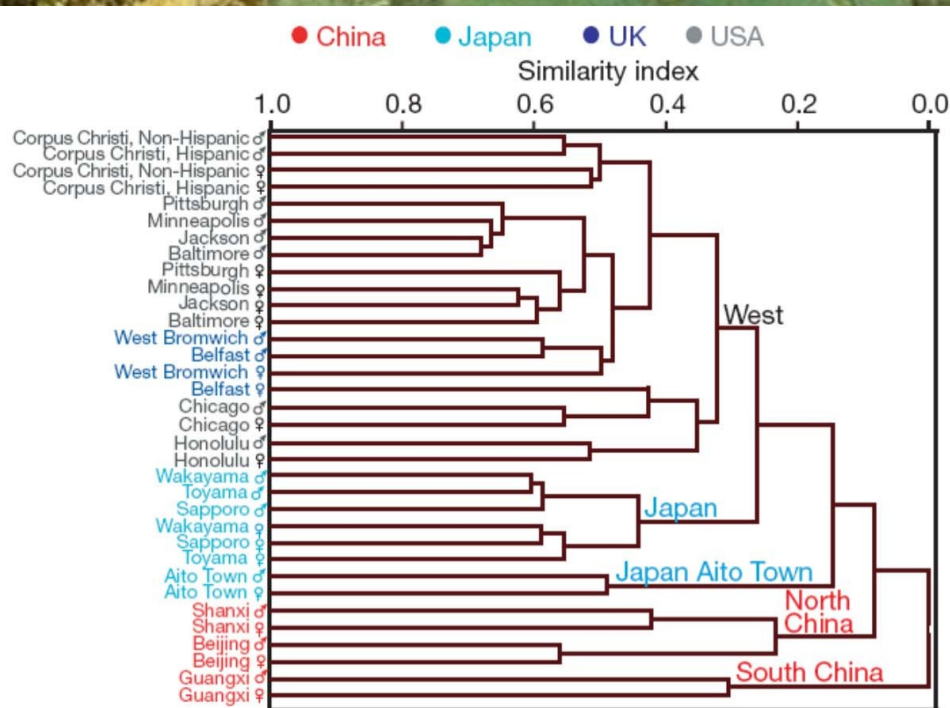
Jeden marker naznačuje možnou souvislost se střevní mikrobiální fermentací rostlinných fenolických látek v tlustém střevě (Nicholson et al., 2005, Phipps et al., 1998, Aura, 2007), což je proces, který je také věrohodně spojen s vyšší expozicí vlákninám a nižším výskytem rakoviny tlustého střeva. riziko.

Human metabolic phenotype diversity and its association with diet and blood pressure

Elaine Holmes^{1*}, Ruey Leng Loo^{1,2*}, Jeremiah Stamler³, Magda Bictash^{1,2}, Ivan K. S. Yap^{1,2}, Queenie Chan², Tim Ebbels¹, Maria De Iorio², Ian J. Brown², Kirill A. Veselkov¹, Martha L. Daviglus³, Hugo Kesteloot⁴, Hirotugu Ueshima⁵, Liancheng Zhao⁶, Jeremy K. Nicholson¹ & Paul Elliott²

Nature 2008

Figure 1 | Hierarchical cluster analysis using group average linkage based on median ¹H NMR urine spectra, by population sample and gender (n = 4,630). Data for first 24-h urinary specimens.

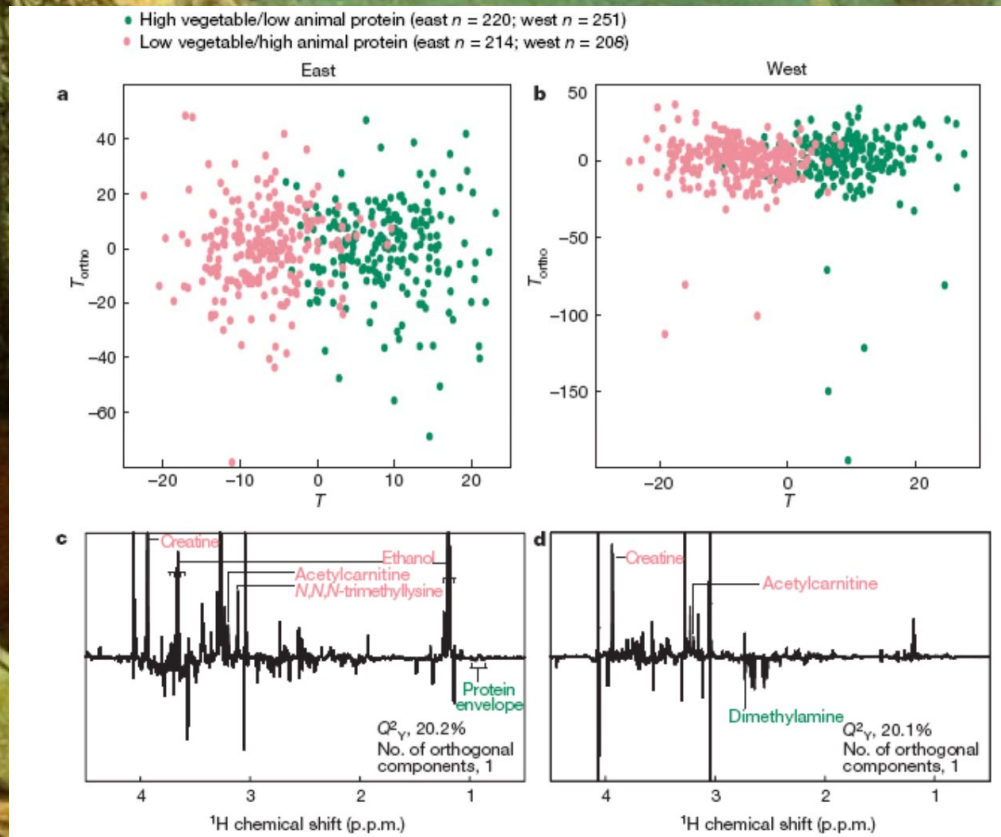
Table 1 | Estimated mean differences in systolic and diastolic BP

Urinary metabolite	A*	
	Not adjusted for BMI‡	
Alanine	2.69	(6.06)
Formate	-1.19	(-2.62)
Hippurate	-2.10	(-4.85)
N-methylnicotinate	-0.09	(-0.21)
Alanine	1.57	(5.17)
Formate	-0.90	(-2.96)
Hippurate	-0.98	(-3.33)
N-methylnicotinate	-0.07	(-0.25)

‡ ≥ 1.96, P < 0.05; ≥ 2.58, P < 0.01; ≥ 3.29, P < 0.001; ≥ 3.89, P < 0.0001

Human metabolic phenotype diversity and its association with diet and blood pressure

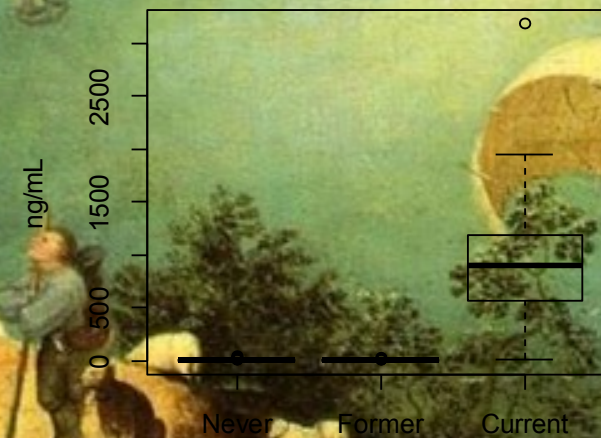
Elaine Holmes^{1*}, Ruey Leng Loo^{1,2*}, Jeremiah Stamler³, Magda Bictash^{1,2}, Ivan K. S. Yap^{1,2}, Queenie Chan², Tim Ebbels¹, Maria De Iorio², Ian J. Brown², Kirill A. Veselkov¹, Martha L. Daviglus³, Hugo Kesteloot⁴, Hirotsugu Ueshima⁵, Liancheng Zhao⁶, Jeremy K. Nicholson¹ & Paul Elliott²

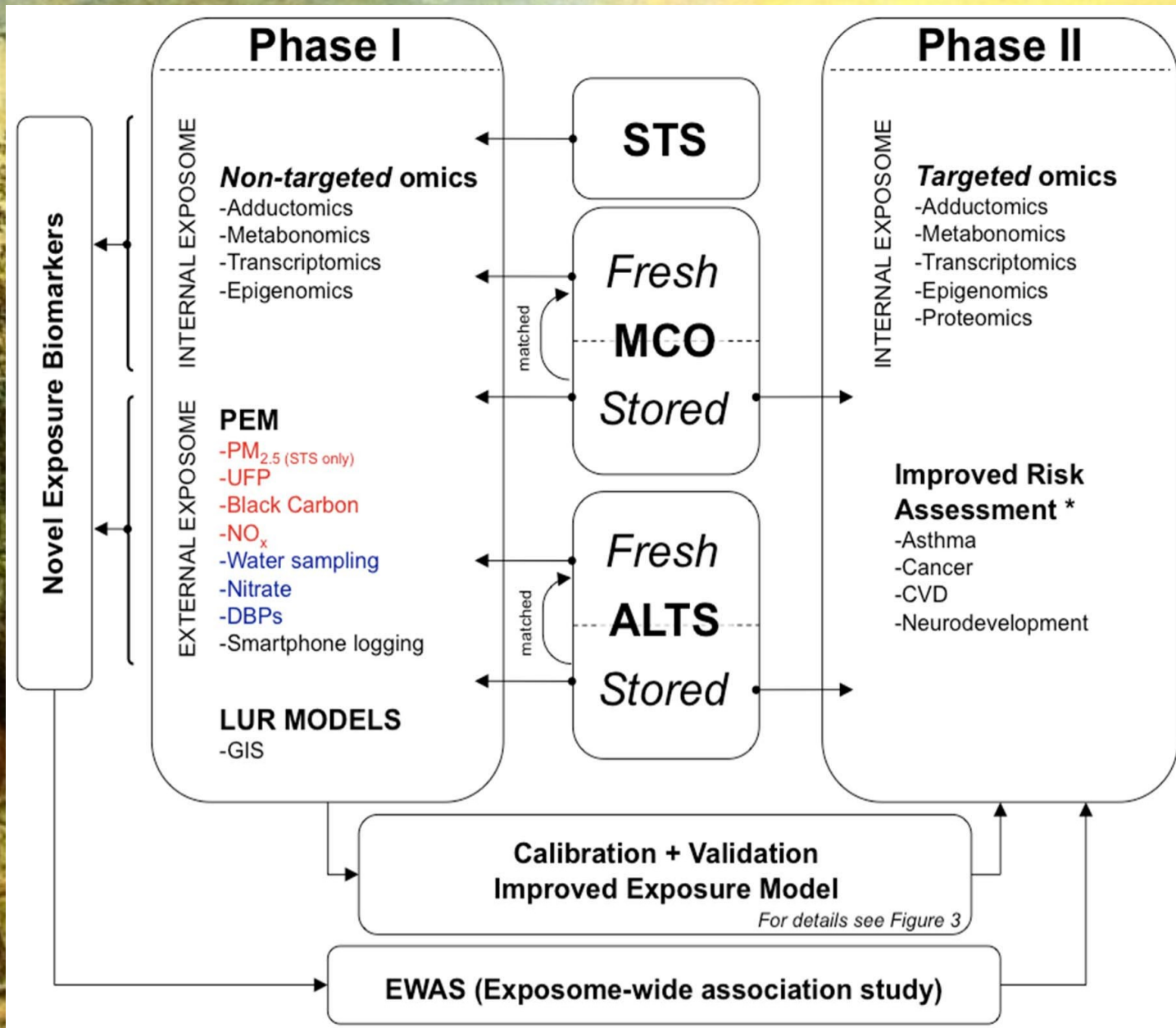
Supervised analysis defined profiles robustly associated with known dietary factors

Cotinine vs Smoking Status

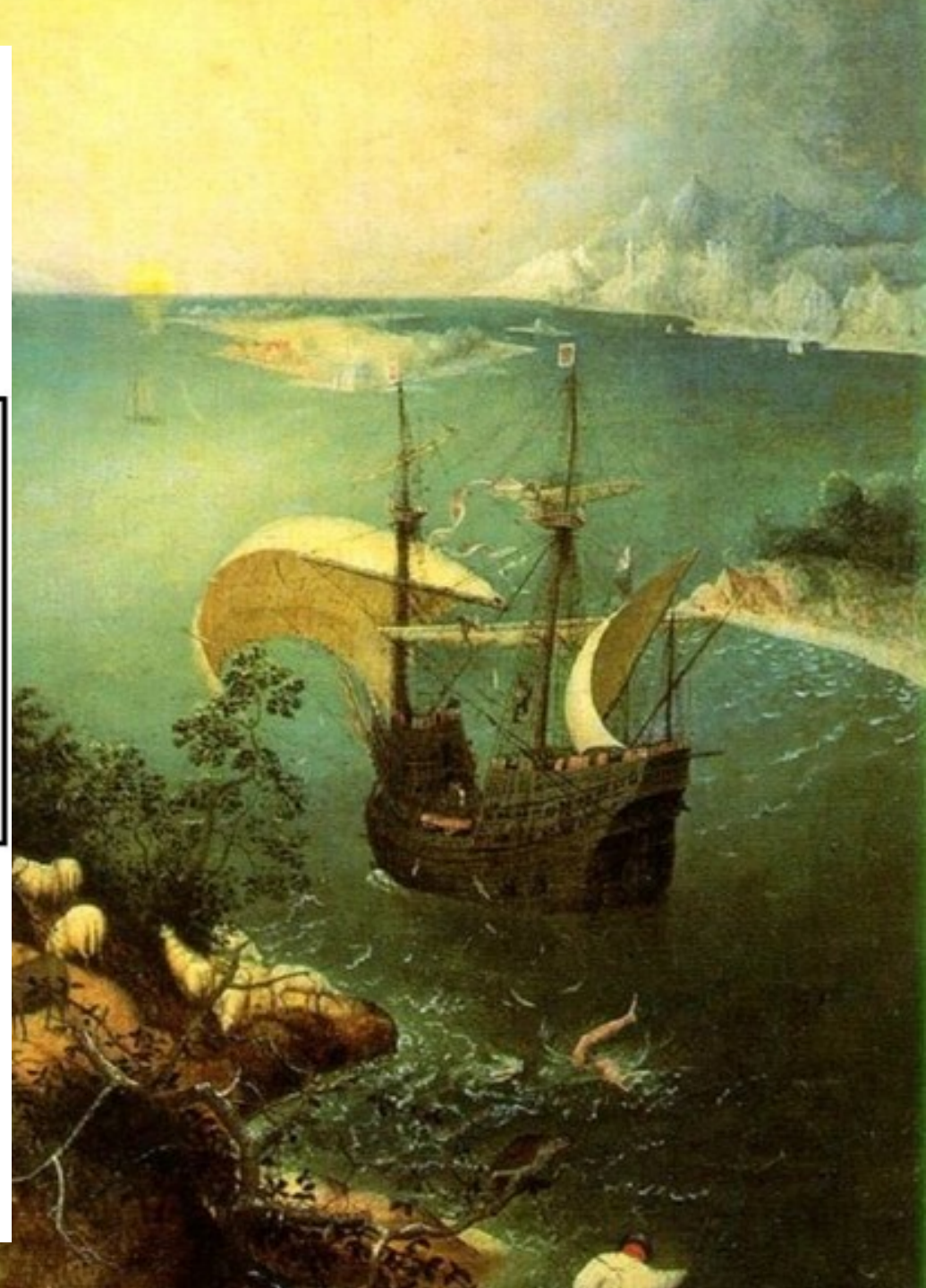
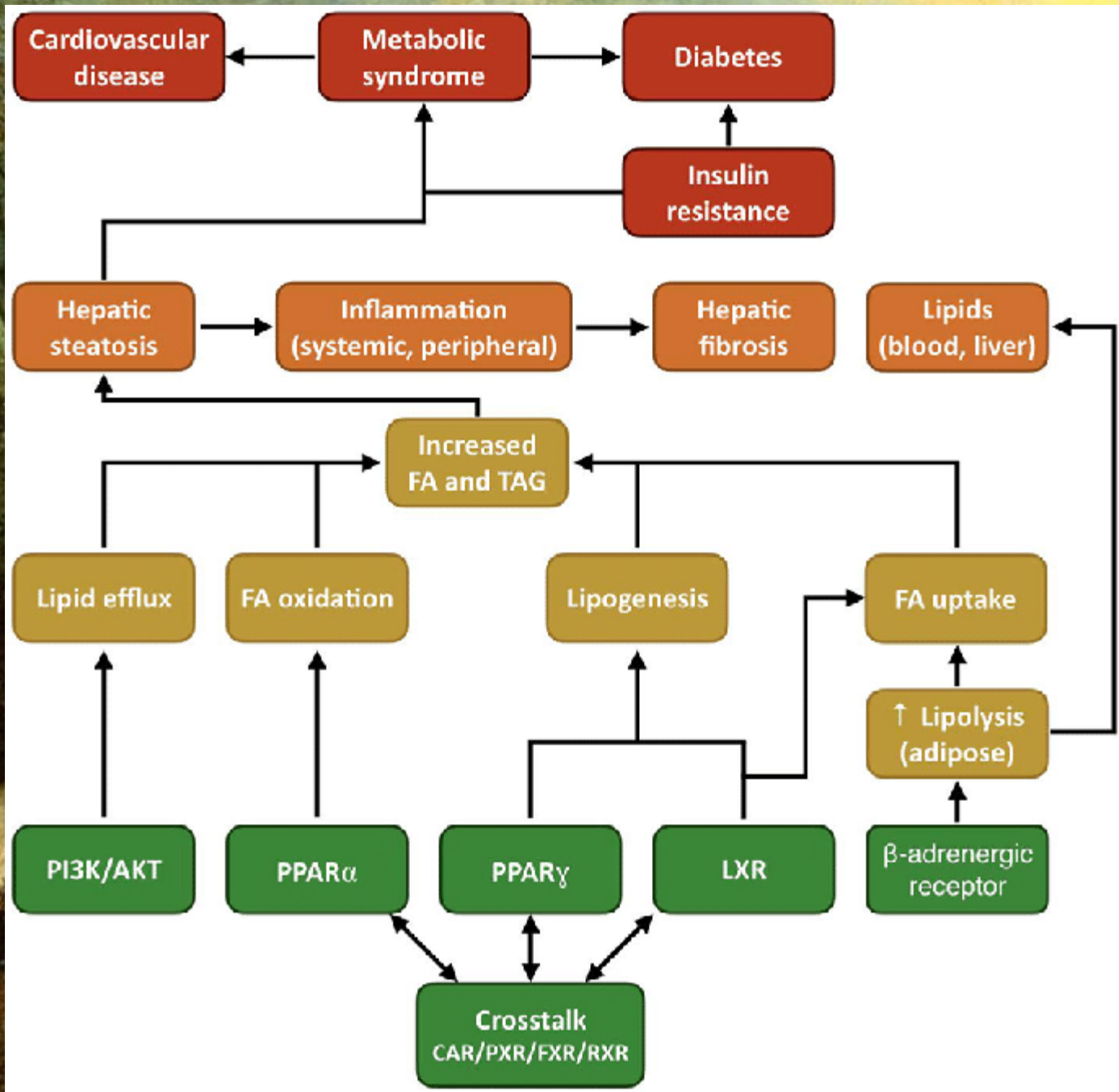
Exposure marker - AHRR methylation is strongly associated with former smoking (first marker of past smoking). (Shenker et al, Human Molecular Genetics 2013; Epidemiology, in press)

Kritické a senzitivní fáze

Populační studie chronických onemocnění tradičně přijímají subjekty středního věku. Existují však pádné důkazy, že a) riziko onemocnění je ovlivněno ranou expozicí, včetně in utero; b) životní fáze zahrnují **kritická období** (během kterých mají změny expozice dlouhodobé účinky na rizika onemocnění nebo související přechodné markery) a **citlivá období** (během kterých má expozice silnější vliv na vývoj, a tedy i riziko onemocnění, než při jindy).

Myšlenka posloupnosti kritických a citlivých období vede ke konceptu „řetězce rizika“, tedy souhry časných expozic a pozdních expozic. Použití tohoto konceptu v praxi znamená mít přístup k několika životním fázím při hodnocení expozice a epidemiologických studiích a opakovaným měřením biomarkerů v různých časových oknech. Tento přístup vyžaduje návrh mezigenerační epidemiologické studie a nové statistické analýzy.

Děkuji za pozornost

